

EGY BÉRHARC TÖRTÉNETE

IRTA
PAJOR RUDOLF

BUDAPESTEN, 1924.
A VILÁGOSSÁG RT NYOMÁSA

123. papír

PAJOR RUDOLF

EGY BÉRHARC TÖRTÉNETE

BUDAPEST, 1924

A VILÁGOSSÁG-KÖNYVNYOMDA RT NYOMÁSA

816. 315

M. N. KÖNYVTÁR KÖNYVTÁR

Magyar Nemzeti Könyvtár

1924. 378

Kiadó: Pajor Rudolf. — Műszaki igazgató: Deutsch D.

Előszó

Talán soha még olyan félve nem vettem tollat a kezembe, mint e könyvecske megírásánál. A nyomdásztársadalom e most lepergett drámai színjátékának minden egyes eseménye olyannyira lenyűgözi a szárnyaló képzeletemet, hogy félve töprengök: vajjon lesz-e elég erőm hűségesen visszaadni e küzdelem minden fázisát; lesz-e gyöngye tollamnak annyi kifejező ereje, amennyivel méltó emléket állíthatok a budapesti nyomdászok e heroikus megnyilatkozásának. És e néma töprengésem közepette a magyar nyelv Géniuszához fordulok segítségért...

Nemcsak száraz történetet akarok adni, hanem méltatást is, nemcsak az események kronologikus sorrendjét, hanem az emberi lelkek fölviharzását is visszatükrözni szándékozom e sorokban, csak éppen száraz jegyzőkönyvet nem akarok az olvasók elé tárni. Személyekkel csak a legkivételesebb esetekben foglalkozhatom, ott, ahol az teljesen elkerülhetetlen. Sokkal közelebb állunk ma még az eseményekhez, magam is sokkal exponáltabb résztvevője voltam ennek az izgalmaktól feszülő drámának, semhogy elkerülhetném az esetleges konfliktusokat — ha nevetek emlegetnék.

A magyar munkásság tíz esztendő óta tapossa a maga kálváriás útját és a háborus esztendők vérével, könnyel, gyásszal teli áldozatain kívül — különösen az ellenforradalmi korszakban — a kapitalizmus szabad prédája gyanánt: elvesztette békebeli élet-színvonalát is. Vértelen, csöndes tragédiák jelzik e veszteség útját... A nyomdászok érzik ezt talán a legsúlyosabban, mert egy évtizeddel ezelőtt nekik volt a magyar munkásság körében a legtűrhetőbb gazdasági helyzetük.

Lehet-e, szabad-e csodálkozni, ha most végül a nyomdai munkásság is — a nyomoruságától üzetve,

hajtvá — fölemelte kábult fejét és az ellenforradalmi nyomás bilincseitől lassan-lassan szabadulva, elszántan harcot indított — békebeli fizetéseinek aranyparitásáért?

Ennek a küzdelemnek első, hatalmas etapeja volt az a hatalmas megmozdulás, amelynek keretében a nyomdai munkásság önkénytelenül föltárta megbecsülhetetlen erkölcsi értékeit és kvalitásait. Páratlanul áll a bérmozgalmak történetében az a szilárd egység, az a példátlan szolidaritás, amelyet a nyomdai munkásság mutatott, anélkül, hogy a harc tartama alatt a vezetőségnek egyetlen egyszer is módja lett volna bátorító, lelkesítő szóval fűteni, táplálni ezt a kitartást, ezt a heroikus harcot, amelynek méltó és tanulságos megörökítését célozza e könyvecske. Ha csak annyit érek el, hogy a jövő generáció számára kristálymedencébe gyűjtöm a ma élő nyomdászok lelki értékeit: az ebben a harcban megnyilatkozó testvéri szolidaritást, áldozatkészséget és harci bátorságot — ha módot tudok nyújtani, hogy a jövő generáció e szerény könyvecske útján, az elkövetkezendő megpróbáltatások idején, erőt merithessen e kristálymedencéből, akkor elértem célomat és jutalmazva látom fáradozásomat. Ezenkívül még csak egyetlen célja van e könyvemnek: — hogy sorain keresztül alázatos érzéssel fejet hajtsak a nyomdai munkásság főszege szolidaritása előtt...

A szerző.

Visszapillantás

A proletárdiktatura bukása szinte mintegy varázslásra fölszabadította a kapitalizmus eladdig féken tartott mohóságát és profitdühét, aminek első látható megnyilvánulása volt — az elért bérmagasságok leszorítása. Az ellenforradalmi erők, amelyek szerte az országban fölszabadultak, fékezhetetlen szilajsággal vetették magukat a megtorpant munkásságra, amely dermedten, szinte magábaomlottan tűrte, hogy számára egy tragédiákkal terhes korszak vegye kezdetét. Ki gondolt akkor ellenállásra? Ki merte megkockáztatni az ellenforradalmi erőkkel való szembeszállást?...

Az 1919. esztendő forró, augusztusi napjaiban a nyomdaiparban is furcsa átalakulások történtek; annak ellenére, hogy nemrégén még maguk a bizalmiférflak és a régi vezetőségi tagok akciót indítottak a diktatórikus állapot megszüntetése érdekében, most — amikor megszűnt a diktatura — kétségbeejtő jelenségeknek voltak szemtanui. Rémület fogta el a nyomdai munkásokat és bizony még az erősebb lelkiüknek is a torkukba szaladt a szívrük...

Nagy *munkanélküliség és bérleszorítás* jelezte a munkaadók diadalmas útját a diktatura bukása után. A nyomdai munkások bére 408 *koronáról* egyszerre 260 *koronára* csökkent. Nem azért, mintha a diktatura bukása után az élelmiszerek ára is csökkent volna, hanem egyszerűen azért, mert az ellenforradalom által fejsújtott nyomdai munkásság teljesen képtelen volt e merénylettel szemben a hathatós védekezésre. Sem politikai, sem gazdasági ereje nem volt ehhez. A 3500 munkás kidobálása az üzemekből hallatlan rémületet teremtett és azok a „szerencsések“, akiket sorsuk megóvott ettől a katasztrofális munkanélküliségtől, mindenre gondolhattak, csak arra nem, hogy ilyen szituációban az önkényes bérleszállítás tényével szembehelyezkedjenek.

Közben pedig szomoruan kellett tapasztalni, hogy az élelmiszerek ára mind rohamosabb tempóban emelkedett soha nem álmódott magasságokba. Amíg tehát az egyik oldalon a nyomdai munkások szembekerültek a legféltetlenebb áruuzsorával, a másik oldalon tehetetlenül álltak a *bérleszorítással* és a rémületes arányokat öltő *munkanélküliséggel* szemben.

Ezt az állapotot nem kellett, de nem is lehetett magyarázni. Minden nyomdai munkás ráeszmélt arra a szomorú valóságra, hogy a főnökökkel való minden békességes, barátságos viszony csak színes délibáb, amely rögtön szertefoszlik, ha az ellentétes gazdasági érdekek egy pillanatra is háttérbe akarják szorítani — a vállalkozói hasznot. Egészen nyilvánvaló volt: ha a munkaadók nem rendelkeztek volna — egy kaotikus gazdasági állapot következtében — olyan hatalmas tartaléksereggel, eszükbe sem jutott volna a béreknek ilyen önkényes leszorítása. Viszont az sem szenved kétséget, hogy a béreknek ilyen arányu *leszoríthatása* egyenesen szükségessé tette a nagy munkanélküliség megteremtését. Mert a kapitalizmus nem szentimentális, ha a profítja veszedelemben forog.

Mindazonáltal meg kell állapítani, hogy az országra szakadt gazdasági anarchia egymagában nem lett volna képes a nyomdai munkásság ellenállóerejét olyan módon csökkenteni, mint ahogy az tapasztalható volt. Ehhez szükséges volt az a politikai atmoszféra is, amelyet az ellenforradalmi reakció teremtett meg. Pánik-szerű volt a helyzet. És itt utalnunk kell különböző jelenségekre, jelesül a lapok beszüntetésére, ami egymagában lehetetlenné tett mindenfajta ellenszegülő megnyilvánulást, másrészt pedig melegágyat biztosított az ellenforradalom legsúlyosabb „kilengés”-einek, ember-telen atrocitásainak. Döbbenet szállta meg a lelkeket, mert minden kósza hír hitelre talált. Viszont a munkásság üldözését semmiféle mende-mondának nem kellett színezní: a közvetlen közelében tapasztalt elhurcolások, bebörtönzések és egyéb események beszéltek mindenek helyett.

Ebben az időben senki nem törte magát olyan bábozóért, amelyek a szakszervezeti mozgalomban végzett fáradozások fejében arathatók. Boldog volt minden munkás, ha békében hagyták. A szervezet hivatala is furcsa képet mutatott. A megrémült hitvesek és anyák tömegei itt panaszolták el zokogva férjeik letartóztá-

tását, igazoltatását és egyebeket, könyörögve az utánjárásért, a segítségért, a támogatásért. De időközönként még nagyobb izgalom lepte el az irodát, tudniillik akkor, amikor ugynevezett „felelőtlen elemek“ topantak be, hogy egyik vagy másik vezérember elhurcolását szorgalmazzák... És ennek fölemlítésénél hálás érzéssel hajtjuk meg az elismerés lobogóját egy talpig derék férfi előtt, aki akkor is ott állott bátor szívvvel, acélos energiával, hogy elszántan visszautasítson minden illetéktelen betolakodót... aki ott áll most is, hogy védelmezze a nyomdai munkások nagy, könnyes igazságait.

Amiként az egész magyar munkásságot, úgy a nyomdászokat is kikezdte a kurzus. Ellenforradalmi alakulataival itt is próbálkozott ugynevezett lélekátalakító munkával. „Keresztény“ könyvipari ligát létesített és ennek a palástjában akarta szétrombolni az egységes nyomdászszervezetet, hogy megszabaduljon a magyar munkásmozgalom pionéresapatától. Ennek a ligának az ármánykodására az egész hivatalos apparátus ráfeküdt a nyomdászszervezetre, hogy agyonnyomja, szétmorzsolja. Persze, nem sikerült.

Az általános ellenforradalmi nyomás azonban nem enyhült. A napilapok ismételt megjelenése nem teremtett egyttal normális politikai és gazdasági állapotokat. Sőt. 1919 december 7-én a kurzus söpredéke megtámadta és összerombolta a Világosság-nyomdát, a Népszava szerkesztőségét és kiadóhivatalát. Két hónap múlva pedig orozva meggyilkolták Somogyi Bélát és Bacsó Bélát.

Lehet-e, szabad-e csodálkozni, ha ilyen gyors egymásutánban lepergő események kitörülhetetlen nyomokat hagytak a nyomdai munkásság lelkületében?... Van-e abban rendkívüli, hogy ez a tisztult gondolkodású munkásréteg sziklához láncolt Prometheus módjára szenvedte el hangtalanul a maga osztályrészült jutott sorscsapásait és lefojtva a vulkánikus kitöréseket, lelkében csak az összegyülemelő keserűség hullámokat fodrozta? Hiszen zokszó nélkül kellett túrnia életszínvonalának rohamos sülyedését, nyomoruságának folytonos fokozódását és ennek tetejébe: tökéletes tehetlenségét... A redukált bérek, az elszenvedett munkanélküliség borzalmak tanyáivá alakították át a szerény nyomdászotthonokat. És ebben nincsen semmi túlzás. Csak az intelligens emberek körében tapasztalható ál-

szemérem, amely a nyomorúságot szégyennek és titkolásra szükségesnek tartja, tette érthetővé, hogy a nyomdai munkás hangosan föl nem hördült kétségbeejtő helyzetében. Külön tragédia volt, hogy a munkaadók ezt az álszemérmes hallgatást megelégedettségnek minősítették, a szervezet vezetőségének bérjavítást célzó sürgetéseit pedig a rossz munkaviszonyokra való hivatkozással hátrították el.

Csupán 1920 februárjában sikerült a nyomdai munkásoknak a redukált bérekre 50 koronás pótlékot kapni. A munkásnők 25, a segédmunkások 30 koronát kaptak. Ez a „bérjavítás“ — a redukióval szemben — inkább nevezhető cinikusnak, mint megnyugtatónak. De azért a munka, a termelés zavartalanul folyt tovább. Csak éppen a nélkülözés öltött nagyobb arányokat...

Amde az áruuzsora nem ütközött fékező akadályokba. Kiméretlenül tört a magasba, maga alá temetve a dolgozó, a fix bérekből élő rétegek életnivóját. A kurzus sokkal jobban volt elfoglalva a maga hatalmának megalapozásával, semhogy ügyet vetett volna az uzsorások tobzódására. Ellenkezőleg: a maga gazdasági apparátusát is az életdrágulás szolgálatába állította, nem szólva arról, hogy politikájával egyenesen előmozdította a legnemtelenebb spekulációt és árupanamázást. A városi élelmiszerüzemek — ahol a kurzus szintén megvetette a lábát — a maguk gazdasági politikájukkal nemcsak hogy ármérséklő hatást nem gyakoroltak a szabadkereskedelemre, hanem egyenesen az élen haladtak az élelem megdrágításával. Mindezt pedig súlyosbították a lakás, a villany, a gáz, a villamos és minden egyéb megdrágításával.

Mi volt ehhez képest az az újabb bérjavítás, amely szerint 1920 április közepe felé a fentebb említett fix pótlékok heti 100, illetve 50 és 60 koronában állapítottak meg és amelyet május 31-én 125, illetve 63 és 75 koronára emeltek föl? Semmi. Csöpp a tengerben. És jellemző, hogy ekkor még a főnökök görcsösen ragaszkodtak ama fölfogásukhoz, hogy a fizetést nem javítják, csupán pótlékokat adnak, amelyeket visszavonhatnak, mihelyt a drágaság megszűnik... Minden történelmi és közgazdasági ismeret nélkül szemlélték az eseményeket, aminek következtében értetlenül álltak a munkásság követeléseivel szemben. Hogy ennek milyen szomorú következményei voltak, azt később látni fogjuk az események fejlődéséből. Nemcsak a munkásság béreire, ha-

nem az egész magyar nyomdaipar helyzetére kihatott ez a szüklátóköritség.

Azoknak a bizonyos heti fix pótlékoknak néhány koronával való ismételt fölemelése azt a félszeg. helyzetet is megteremtette, hogy — az alapberek változatlanul maradván — a különórak díjazása alig haladta meg egy rendes órabér összegét. Ugy hogy az 1920 őszén lefolytatott árszabálytárgyalások alkalmával ezt a kérdést is rendezni kellett. Ugyanitt történt meg azután, hogy az alapbereket heti 100 koronával fölemelték.

Ez az árszabálytárgyalás már az általános lecsúszás jegyében indult meg és csöppet sem meglepő, hogy végső eredményeiben is visszavetette a nyomdai munkásságot régi pozícióiból. Elég utalnunk az országos bizottság jelentésében foglalt erre vonatkozó kitételekre:

„Összesen 25 plenáris és 1 albizottsági ülésre volt szükség, mire a revízió munkájával elkészültünk. *Az új árszabály a rossz gazdasági és nyomasztó nyomdaipari helyzet szignaturáját viseli magán.* Viszont *egy-két pont* a munkásság részére előnyösebbé tétetett.”

Az 1921. év február 28-ika nagy meglepetéssel szolgált a munkaadóknak. A budapesti nyomdai munkásság *sztrájkba lépett.* Nem birta tovább a maga nagy keserűségét. Ezt az elhatározó lépését azonban megelőzte a főnökök csunya taktikázása és fölháborító szűkkeblűsége. Erről az országos bizottság jelentése így számol be:

„A drágaság következtében 1921 februárjában bértárgyalásokat szorgalmaztunk, azonban a munkaadók március 15-ike előtt nem voltak hajlandók tárgyalni és április 2-ike előtt béremelést adni. Sürgetésünkre február 25-én mégis fölvettek a tárgyalásokat, de olyan lényegtelen összegeket ajánlottak föl, amelyek nem voltak elfogadhatók. Így a szakmunkásoknak 60, a munkásnőknek és segédmunkásoknak 36 koronát ajánlottak föl *előlegül.* Végül *gyorssegély* címén kívánták a fönti összegeket folyósítani.”

Ilyen körülmények között persze kiobbant a sztrájk. És élénk világot vet a nyomdafőnökök lelkiismeretére, őszinteségére, valamint állandóan hangoztatott béke-készségére, hogy *négy nap* sztrájk után a föntebb említett összegek helyett rögtön tudtak 180, illetve a mun-

kásnőknak és segéd munkásoknak 110 koronás bérjavítást adni, amit a következő héten fölemeltek a munkásnőknél és segéd munkásoknál 125 koronára, az éjjeli lap-személyzeteknél pedig 220 koronára. Békésen ezeket az összegeket nem tudták folyósítani, de négy nap harca után már elbirta a nyomdaipar ezeket a „sulyos terheket.“ Mondanunk sem kell, hogy a kormány ezt a harcot is *politikai* harcnak minősítette és a nyomdászszervezet megrágalmazásán kívül arra is fölhasználta, hogy ürügynek tekintve, sürgősen megalkotta a *társadalom hatályosabb védelméről szóló törvényt*, mint az ellenforradalmi korszak egyik tipikus kifejezőjét.

1921 augusztus végén a szak munkások bérpótléka ismét emelkedett heti 100 koronával, de mindez nem tudott lényeges változást előidézni a nyomdai munkásság lezüllött életnivójában. A helyzet állandóan sulyosbodott, olyannyira, hogy a korona folytonos romlása és az élelmiszerek árának rohamos emelkedése illuzóriussá tette a folyton megindítandó bértárgyalásokat. Módot kellett találni arra, hogy a bérek valamelyest idomuljanak a folyton változó, illetve rosszabbodó megélhetési viszonyokhoz. Így jött létre 1921 október 21-én egy megállapodás, amely azonnali béremelést és az *index bevezetését* tartalmazta. Ez az index megállapodás *kéthavonként* emelte a béreket és külön 10%-os standardjavítást biztosított. A gazdasági helyzet folytonos rosszabbodása következtében azonban ezt a megállapodást 1922 júliusában módosítani kellett. A módosítás alapján az *index havonként* került kifizetésre — ha a drágulás az 5%-ot meghaladja —, a standard pedig fölemeltetett 20%-ra. Ezt a módosítást követte egy hónap múlva a *kényérpótlék* bevezetése, amely a hatósági kedvezményes lisztellátás megszűnése miatt vált elkerülhetetlenné.

Ezek a megállapodások valamelyest hozzájárulhattak volna a nyomdai munkásság siralmas helyzetének enyhüléséhez, ha közben a nyomda főnökökben ismét föl nem támadt volna a kapitalista önzés. Ámde, mivel az index kétszer egymás után magasabb százalékot mutatott, a munkaadók 1922 szeptemberében — három nap tanácskozás után — a 20%-os standard-et törölték és az index fölmondási idejét három hónapról egy hónapra szállították le. Az akkori politikai és gazdasági viszonyok magyarázzák meg, miért volt kénytelen a nyomdai munkásság ebbe beletörődni.

A munkaadók azonban egy-két hét múlva tovább mentek egy lépéssel és az *indexmegállapodást végképen fölmondták*. Ezzel ismét olyan korszak virradt a nyomdai munkásságra, amelyben a legsúlyosabb viszonyok között kellett minden szükségessé vált béremelésért külön-külön, a legelkeseredettebb küzdelmet folytatnia. A vezetőség az ilyen bérjavítási akciók megindításánál zsinórmértékül tekintette az indextáblázatok kimutatásait, csak hogy a munkaadók — sok-sok keserves tárgyalás után — minden alkalommal lecsiptek néhány százalékot ezekből az indexszerű követelésekből és ezzel ismét folytatták a maguk meggondolatlan bér- és életnivósülyeszto politikájukat. Az elégedetlenség, a visszafojtott keserűség egyre tornyosodott a nyomdai munkásság keblében, de erre a főnökök ügyet sem vetettek. Sőt...

1922 december elején azzal a meglepő óhajtással állottak elő, hogy ők módosítani óhajtják az árszabály bizonyos rendelkezéseit. És ezt a módosítást fölébe kívánták helyezni minden szükségessé vált béremelésnek. Hogy ez a végül keresztülerőszakolt árszabályrevízió milyen döbbenetes elkeseredést váltott ki a nyomdai munkásság egyetemességéből, az érzékelhető volt a későbbi események folyamán. A 72 pont elfogadtatása tekintetében, talán nem is az fájt elsősorban a nyomdai munkásoknak, ami azokban *lényegileg* bentfoglaltatott, hanem inkább az a *situáció*, amelyben a főnökök ezzel a kívánságukkal megrohanták a munkásokat és az a *forma*, amelyet e céljuk elérésére választottak. Tagadhatatlan, hogy a nyomdafőnökök sulyosan kihasználták ez alkalommal munkásaik borzalmas anyagi helyzetét és azt a nekik kedvező politikai és gazdasági konjunkturát, amely munkásrésről szinte lehetetlenné tette ebben a kérdésben a végső fegyver alkalmazását.

Ennek a sok vihart előidézett árszabályrevíziónak az elfogadása után a nyomdaüzemekben állandó tanyát vert az elkeseredés, sőt a fékevesztett gyűlölet. Az ezután következő bérjavítási megállapodások vitáinál a bizalmiférfiértekezletek olyan izzó levegőt árasztottak magukból, amelyeknek hevéből hamuvá perzselődött nemcsak a tárgyilagosság, hanem a vezetőségek népszerűsége is. A tehetetlenség érzése indulattömegekben gomolygott az ilyen értekezletek porondján és kinek lett volna olyan ékes szava vagy meggyőző érve, amely a munkaadók állandó és megmagyarázhatatlan szük-

keblüségét érthetővé tudta volna tenni a nyomor által fölkorlácsolt szenvedély előtt?...

Igy multak a hónapok, így izzott állandóan hamu alatt a parázs, mig nem 1923. év augusztus 22-én, egy újabb súlyos drágasági hullám következtében ezt az indexmegállapodást sikerült olykép módosítani, hogy az *havonta kétszer* kerüljön kifizetésre. Az 1924. év februárja újabb súlyos meglepetéssel szolgált. A politikai és gazdasági krach következtében zuhanni kezdett a korona, ami az élelmiszerárak katasztrófális drágulásában jutott kifejezésre. Máról holnapra 50—100%-os áremelkedések következtek be, a gazdasági életben pedig egy eddig nem tapasztalt pánik lett urrá. Az összes üzemekben forrongani kezdett a munkásság, mert az ilyen ugrásszerű áremelkedések közepette senki sem tudhatta, hogy a szombati bére fejében mennyi élelmet tud majd vásárolni. Maga az államhatalom sem birt az alkalmazottainak másként megnyugvást szerezni, mint hogy egyszerre 100%-os fizetésemelést folyósított. Ilyen szituációban született meg a nyomdaiparban 1924 február 20-án *ismét egy indexmegállapodás*, amely most már *hetenként* biztosította a drágulás kifizetését.

Mindez azonban végleges megnyugvást már nem tudott teremteni a nyomdaiparban. Az *indexnélküli* idők fokozatos bérvesztése későbbben súlyosan éreztette a hatását. Nemcsak az elszenvedett százaléavesztések nyomoritották a béreket, hanem az a körülmény is, hogy az *alapbérek* alacsonyok maradtak és így ennek következtében nagymérvű drágulások idején és olyan minimálisak voltak az *összegszerű* bérjavítások, amelyek egyáltalán nem fődőzték a tényleges szükségletet. És ez az *egyetlen súlyos ok* volt a megindítója és mozgatója az ezután lepergő drámai eseményeknek...

A harc előjátéka

Még az 1923. év őszen ideges nyugtalanság volt tapasztalható a hírlapszedők körében. Ez a munkásréteg, amely a háboru előtti években ugyyszólván vezetőhelyen állott munkabérek, illetve keresetek tekintetében, mind elviselhetetlenebbnek találta a maga nyomoruságos helyzetét. A folytonos bérlecsuszások következtében az a furcsa helyzet állott elő, hogy amíg a nappali werkmunkások békebeli fizetésük indexparitásának

56%-án állottak, addig a lapszedők a békebeli fizetésük indexparitásának csupán 43%-át kapták fizetés gyanánt. Ez mindenestre súlyosan izgatta a kedélyeket, de tetézte ezt még egy nagyon fontos körülmény.

A diktatura bukása óta a munkaadók minden bérmozgalom alkalmával azzal mentgették szűkkeblűségüket, hogy a magyar nyomdaipar az ország szétarabolása következtében olyannyira le van rongyolva, hogy nem bírja el a magasabb munkabérekkel járó terheket. Hivatkoztak állandóan az üzemen kívül helyezett gépek sokaságára, arra a nagyfokú kulturátlanságra, amely Csonkamagyarországon a fogyasztóközönség körében a nyomtatott betű szükségletét tudja leg hamarább nélkülözni, ami viszont lehetetlenné teszi a bérek áthárítását. És ezekkel az érvekkel sikerült a főnököknek éveken keresztül hatásosan operálni, mert tagadhatatlan volt, hogy ezek az érvek bizonyos fokig — helytállóak. Bár az is igaz, hogy a nyomdafőnökök már a drágulások kezdetén vétették el ár- és bérpolitikájukat, mert a konkurrenciát fontosabbnak tartva, elmulasztották a fokozatos áthárítás időben való megkezdését.

Amíg azonban ezek az érvek bizonyos mértékig elfogadhatók voltak a werkmunkát és a kereskedelmi nyomtatványokat előállító nappali munkások bérmegállapításainál, addig a lapmunkások béreire nézve ez a kifogás teljesen tarthatatlan volt. A lapoknak soha olyan konjunkturájuk nem volt, mint éppen a legutóbbi időkben. A rendeletileg korlátozott terjedelem tekintélyes *papírmegtakarítást* jelentett számukra, *a hirdetési és előfizetési díjak* kartelszerű megállapítása pedig amig egyrészt lehetetlenné tette köztük a szennykonkurrenciát, addig másrészt *aranyparitásra* emelte a lapok árát. És mindezt tetézték azok a busás, *rejtett jövedelmek*, amelyeket e furcsa világ *tőzsdei élete* juttatott — nehéz milliókkal fizetett bank- és közgazdasági hírek leadásával — a lapoknak.

Mindezek ellenére éppen a lapszedők bére mutatott nagyobb százaléku hanyatlást, mint a werkmunkásoké. Ez a döntően fontos körülmény főként arra volt visszavezethető, hogy a főnökök az évekig tartó bérleszorító processzusban egyszerűen rögeszme gyanánt állítottak föl egy új tételt — szemben az előző évtizedes, helyes, józan fölfogással —, hogy tudniillik a különböző munkakategóriák teljesítményei között

nincs is különbség és ilyen súlyos időkben minden ember csupán arra törekedhet, hogy a gyomra megteljen. Minthogy pedig gyomor és gyomor között nincsen különbség — a lapmunkásnak sem jár több fizetés, mint a werkmunkásnak, noha a háboru előtt e két kategória fizetése között is óriási volt a különbség.

Ebbe a képtelenséggel határos fölfogásba a munkaadók annyira belelovalták magukat, hogy még akkor is hangoztatták ezt, amikor már a lapszedők táborában a legizzóbb hangulat volt tapasztalható a bérek nagymérvű lecsuszása miatt. Mindezt ők nem akarták észrevenni, mert vakon bíztak a nyomdai munkások szerződeshűségében. Könnyen tehették ezt, mert hiszen a háborus évek alatt a nyomdai munkásság valóban klasszikus példáját szolgáltatta szerződeshűségének. Amikor ugyanis a háboru második felében a nyomdai munkások, szolidáris érzéstől vezéreltetve — körülbelül 200 fölösleges munkásnő elbocsátásának megakadályozása érdekében — olyan megállapodást létesítettek velük, hogy a szakmunkások sem mondhatják föl — bérföljavító szándékból — kondíciójukat és ezzel szemben szünetelnie kell minden elbocsátásnak, ez voltaképpen súlyos terhet jelentett minden nyomdász számára, mert ebben az időben már lámpással keresték a szakmunkásokat. Amíg tehát az elbocsátás szüneteltetése a munkaadóknak csupán előnyt jelenthetett, addig a munkások számára az önként való kilépés megakadályozása súlyos áldozatba került, mert ez természetesen megakadályozta, hogy munkaerejüket — a kollektív szerződés keretein belül — a kereslet és kínálat törvényei alapján szabadon értékesíthessék.

És a nyomdai munkásság, bármilyen súlyos terhet jelentett is számára ez a háborus megállapodás, hőiesen, önmegtagadással állta annak minden rendelkezését, abban a reményben, hogy a háboru után a munkaadók kárpótlást fognak nyújtani ezért az önmegtagadó magatartásért. Érthető, ha a nyomdai főnökök erre az akkor tapasztalt klasszikus szerződeshűsége építve, el sem tudták képzelni, hogy a lapszedők e mai igazságtalan bérlécsuszásuk miatt lázongani merjenek...

Pedig a háborus évek gazdasági nyomorúsága össze sem hasonlítható az ezutáni idők megélhetési nyomorúságával. Azonkívül a munkások bértárgyaló bizottsága — különösen az utóbbi időkben — állandóan és nyomatékosan hangoztatta a főnökök előtt, hogy a helyzet mindinkább tarthatatlan. És amikor a tárgyalóasztal-

nál szóbakerültek a lapszedők mozgolódásai, a munkások megbízottai nagyon komolyan figyelmeztették a főnököket arra, hogy *törvényeket és szabályokat alkothatnak ugyan a gyarló emberek, de ha ezek a törvények és szabályok nincsenek harmóniában az Élettel, akkor meddő munkát végeznek, mert az Élet az ilyen törvényeket és szabályokat fölborítja, legázolja...*

Mindez nem használt. A munkaadók továbbra is elzárkóztak minden enyhítés elől. A lapszedők lecsuszott béreinek nivellálásáról hallani sem akartak. De ezenkívül azt sem akarták figyelembe venni, hogy *gépszédőkben nagy hiányok mutatkoznak*, ami azt jelentette, hogy azok *még nélkülözhetetlenségük idején sem* képesek — a kereslet és kínálat törvényei alapján — lerongyolt béreiket összhangzásba hozni az élettel, noha a lapok egyáltalán nem vegetálnak, hanem éppen elég teherbíróképesek.

Szédületes perspektívát mutatott e kérdésben a főnökök meggondolatlansága, szüklátóköriúsége és görcsös elzárkózottsága. A lapszedők forrongása pedig egyre terjedt. Végül — mert a szerződэшүség és szervezeti fegyelem minden nyomdász lelkébe beidegződött — a lapszedők kerestek, kutattak olyan formák után, amelyek segítségével bérjavításhoz juthatnak — *a kollektív szerződэшү sérelme nélkül*.

Erre kitűnő alkalomnak kínálkozott az a körülmény, hogy az idők folyamán a lapok előállítása körül olyan helyzetek alakultak, amelyek a kollektív szerződэшүben nem nyertek még szabályozást. Jelesül: két lapnak egy személyzet által történő előállítása és hasonló esetek. Az ilyen dolgokba belekapaszkodva, a lapszedők ugyyszólván minden lapnál bérjavítási akciókat kezdeményeztek.

Nagyon jellemző egyébként, hogy ezek az akciók egész simán folyhattak le, mert az egyes lapok minden különösebb emóció nélkül méltányolták a munkások szerény kívánságait és azokat minden ellenszegülés nélkül teljesítették. De ezzel egyben súlyos kritikát szolgáltatottak a Főnökegyesület eddigi elzárkózottságáról és indokolatlan szűkkeblűségéről. Mire ezek a bérjavítási akciók befejeződtek az összes lapoknál, a lapszedők elmondhatták, hogy átlagban minden lapnál heti 30.000 koronával sikerült a béreket megjavítani. Ez az összeg nem jelentette ugyan az eddigi bérlecsuszások „behozását”, de kétségtelen könnyítést eredményezett.

Morális szempontból azonban még messzebbmenő volt a hatása. Először is azt igazolta, hogy a lapok elbirják minden zökkenő nélkül a béremelések terheit; másodsor: hogy az egyes lapok nem is csinálnak kabinetkérdést az ilyen méltányos bérjavítási kérésből, mert erre nem találnak erkölcsi és anyagi indokot; harmadszor — és ez a legsúlyosabb —: hogy a kollektív szerződés keretein belül is lehet bérjavítási akciókat lefolytatni, anélkül, hogy ebből különösebb baj háramolna a nyomdaiparra vagy a kollektív szerződésre nézve. És itt a lapszedők nem fontolgatták, hogy vajjon azért volt-e mindez lehetséges, mert a kollektív szerződés szelleme ilyen külön akciókat megtűr, avagy azért, mert ez a kollektív szerződés — gyatraságánál fogva — ilyen külön akciókat *érthetővé* tesz?...

Mert a kettő nem ugyanaz. A főnököknek igazuk volt abban, hogy a kollektív szerződés nem tűr külön béremelési akciókat. Viszont a lapszedők akciója azt bizonyította, hogy *ilyen* kollektív szerződés szinte kihívja a külön akciókat, amit bizonyított az is, hogy egyetlen lapvállalat nem tagadta meg kérésüket és a Főnökegyesület is hallgatagon tudomásul vette a lapoknál történt soronkívüli fizetésjavításokat.

Ami azután történt, az logikus következménye volt az adott helyzetnek. A nappali munkások, akiknek minden erőteljes megmozdulását béklyózta a még mindig nagyszámu munkanélküli tartaléksereg, fájó lélekkel szemlélték a lapszedők akcióját és bár elismerték azok törekvésének jogosságát, mégis nyugtalanságot keltett soraikban az a tehetetlenség, amellyel nekik kellett szemlélniök a munkaadók szűkkeblűségét. És ez a körülmény mind feszültebbé tette a helyzetet.

A szervezet vezetősége érezte, látta, tudta, hogy ez a feszültség, amelyet fokozott a lapszedők *ez év elején* tanusított újabb mozgolódása, végül is kirobbanáshoz vezet, ha a főnököket nem sikerül belátásra serkenteni. Ezért egyik februári árszabálybizottsági ülésen, amikor ismét lapszedők ügye volt napirenden, a bizottság több munkástagja iparkodott meggyőző érveket fölso- rakoztatni arra nézve, hogy a nyomdaiparban egy általános *alapbérnivellálásnak* kell bekövetkeznie, ha a helyzetet a fölborulástól meg akarják menteni. Ezek az elhangzó érvek láthatóan mély hatást gyakoroltak — legalább pillanatnyilag — a munkaadókra, olyannyira, hogy az ülés végén az elnök a főnökök teljes készségét

jelentette ki az elhangzott érvek komoly megtanácskozására nézve. Mindebből azonban nem lett semmi...

Március havában az országos szervezőbizottság — látva a helyzet állandó súlyosbodását — egyik ülésében elhatározta, hogy *lényeges alapbéremelési* követelést terjeszt a főnökök elé, erre azonban megvárja az alkalmas pillanatot, amikor a gazdasági életben bizonyos csöndesség, az élelmiszerárakban valamelyes stabilizáció mutatkozik. Mert az kétségtelen volt, hogy a munkaadók ugyanakkor, amikor az index is magasabb összegek kifizetésére kötelezi őket, egy *soronkívüli alapbéremelésre* nem lesznek kaphatók. Csakhogy: a bizottság tervez — a politika végez...

Ezenközben hirtelen aktuálissá vált az ország gazdasági szanálásának kérdése. A kormány beterjesztette a szanálási program végrehajtásáról szóló törvényjavaslatot, amely nagyon súlyos terhekkel fenyegette az ország lakosságát. A munkásság is ráeszmélt arra a szörnyű valóságra, hogy amíg a szanálással kapcsolatban minden árucikk aranyparitásra fog emelkedni, a munkásság nyakába pedig óriási- adó és vámterhek szakadnak, addig a bérek az aranyparitás 40—50 százalékaival kullognak az élelmiszerárak teljes és annál magasabb aranyparitása után. Viszont amíg ezzel szemben a gazdasági stabilizáció és az index változatlan-sága remélhető, addig a munkabérek aranyparitásra emelkedésére nézve semmiféle garancia nem mutatkozik.

Ezek a körülmények megmozdulásra birták a nyomdákban dolgozó munkásokat. A főbizalmiférfiak aláírá-sokat gyűjtöttek és végül ezek alapján követelték a bizalmitestület sürgős összehívását, hogy *alapbéreme-lés* követelésére utasítsák a tárgyalóbizottságot. A szervezet vezetője — mivel még nem látta elérkezettnek a kellő pillanatot — magához kérte az egybehívást kérő főbizalmiférfiakat és megmagyarázva nekik a helyz-et, arra bírta őket, hogy egyelőre vonják vissza alá-írásaikat és álljanak el attól, hogy a bizalmitestület egybehívassék. Megnyugtatta őket, hogy ez amugy is hamarosan be fog következni. Ezek a főbizalmiférfiak hajlottak is a kapacitációra és a tervezett főbizalmi-férfiülés elmaradt.

Nem mondható azonban, hogy ez az egész vonalon megnyugvást keltett volna. Sőt hallatszottak nagyon éles kifakadások. Voltak, akik elkeseredett kitörések-

ben panasztáltak, hogy minden utat elzárnak a munkások elől, amelyen béremeléshez juthatnának.

— Külön akciókat — mondták — nem indíthatunk, mert az sérti a kollektív szerződést. Föl nem mondhatjuk a kondíciónkat, mert azt tömeges fölmondásnak minősíti az árszabály. Szabályszerű akciókat hiába kezdeményezünk, mert azt meg leszereli a bizottság. Hát mihez fogjunk akkor? Várjuk be, amíg éhen pusztulunk?...

Ilyen szenvedelmes kitörések hallatszottak mindenfelé, de különösen a lapsedők körében, ahol — a bérek aranyparitását tekintve — a legnagyobb lecsuszás volt tapasztalható. Az izgalom napról-napra fokozódott, közben az indexszerű javítás is elmaradt és a lelkek háborgását nem lehetett már semmiféle ígérettel lefékezni. Vészes gyorsasággal torlódtak egymásra az események...

Megindul a harc...

Április 7-én — egy hétfői napon — az Athenaeum személyzetének összes bizalmiférfiai monstre-küldöttség formájában fölkeresték a nyomda igazgatóságát, hogy a statisztikában kimutatott létminimum összegét követeljék hetifizetés gyanánt. A vezérigazgató és az igazgató távollétében a művezetővel közölték kívánásaikat, aki azonban — hivatkozva az illetékesek távollétére — kereken visszautasította azokat. Mint-hogy ebben az üzembn már előfordult, hogy az illetékes faktorokat az alantasabb tisztviselők egyszerűen eltagadták a személyzet előtt, viszont azok komolyra fordult esetben percek alatt előkerültek, a fölízgult személyzet most is csak taktikázást látott a művezető kijelentésében és ezért rövid terminusra szóló ultimátumot terjesztett elő a bérkövetelés teljesítésére nézve.

Közben a szervezet hivatala tudomást szerezvén az eseményről, azonnal kiküldte két delegátusát a nyomdába, hogy ott hozzák rendbe a dolgokat. Azok meg is érkeztek idejében és tárgyalásba bocsátkoztak az összes bizalmiférflakkal. Hosszas kapacitálás után meg tudták azokkal értetni, hogy a munkát nem szabad beszüntetni, mert ez súlyos casus belli-t teremthet a munkaadók szemében, akik ugyis fenyegetőztek már azzal, hogy egy lapbeszüntetés esetén — kizárják a munkásokat...

A bizalmiférfiak hajlottak a szervezeti delegátusok érveire és megígérték, hogy lefékezik a személyzet izgalmát. Erre a delegátusok megnyugodva távoztak. A bizalmiférfiak bementek a munkatermekbe és közölték személyzeteikkel a delegátusok üzenetét. Ám az izgalom ekkor már forrpontra emelkedett. Itt már nem használt a bizalmiférfiak kapacitációja. Az Est és a Magyarország személyzete abbahagyta a munkát és eltávozott a nyomdából. Távozásuk közben csatlakoztak hozzájuk a Monotype-szedők is. Ellenben a többi osztályokban a személyzetek folytatták a munkát.

E jelenet után már drámai gyorsasággal peregtek le a további események. .

A Főnökegyesület ugyyszólván percek alatt — telefon útján — adta le az avizót az összes nappali lapnyomdának, hogy a személyzetüket azonnal zárják ki. Egyetlen lapnak sem szabad megjelenni. Ezek a személyzetek, amelyeknek halvány sejtelmük nem volt az Athenaeumban lejátszódott eseményekről, érthető megdöbbenéssel fogadták a kizárást. De ez a döbbenet csak percekig tartott. Mert rövid idő múlva minden lapszedőből kitört az elkeseredés, a dac, a harci elszántság, a visszafojtott indulat és bizony nem igen akadt olyan közöttük, aki az Athenaeum két lapszemélyzetének eljárását haraggal kritizálta volna.

A közös bajban egy csodálatosan meleg, testvéri érzés forrasztotta egybe ezeket a vérig keserített embereket. A szervezet helyisége lassan-lassan megtelt a zárt lapmunkásokkal. A nagyterem, a folyosók, sőt az iroda is zsongott a fölzarándokló emberseregtől és — csodák csodája — sehol egy szomorú, lehorgasztott fej, sehol egy kétségbeesett pillantás. A szemek tüzből égnek, sugaraik harci elszántságot tükröznek vissza és mindenhol éles kritikák hangzanak a nyomdásztörténelemben páratlanul álló *kizárás* ténye fölött.

Ugyyszólván percek alatt terjedt el a híre a kizárásnak és az *éjjeli* lapszedők már csak a forma kedvéért kísérlik meg, hogy a munkát fölvegyék. Persze, hiába, mert a kizárást az éjjeli lapok is végrehajtották. Este 6 órára már minden lapmunkás tisztában van a munkaadók hatalmi tényével. A lapok bizalmiférffiai komoly beszélgetésekbe merülnek egymással és szőnyegre kerülnek mindazok a folygülemlett keserőségek, amelyek ezt a harcot fűtötték és végül kirobbantották. Majd jogi viták hallatszanak, amelyek azzal a megállapítás-

sal végződnek, hogy a munkaadók sokkal súlyosabban sértették meg a kollektív szerződést az összes lapmunkások kizárásával, mint az Athenaeum lapszemélyzetei a munkabeszüntetéssel. És hamarosan kialakul a fölfogás egységesen, minden nézeteltérés nélkül: hogy *a kizárt munkások most már mindaddig nem mehetnek vissza az üzemekbe, amíg a kiobbant harc kórokozóját meg nem szüntetik a munkaadók, vagyis: amíg gyökeres alapbérrendezést nem adnak az összes nyomdai munkásoknak...*

*

A szervezet vezetője közben megállapodott a Főnök-egyesület egyik elnökével, hogy kedden, tehát április 8-án, a két szerződő fél képviselői tanácskozássra üljenek össze.

A *Népszava*, amelynél természetesen szó sem lehetett kizárásról, rendes időben készült megjelenni. Amikor a lap már félig elkészült és a személyzet megtudta az addigi események pontos történetét, spontán elhatározásból beszüntette a munkát. Ezzel kettős célt kívánt szolgálni: egyrészt a kizárt lapszemélyzetekkel szemben akart forró szimpátiájának kifejezést adni, másrészt a *Népszava* szünetelésével is elő akarta mozdítani a másnapi békés megegyezést a munkaadókkal. Így hát április 8-án a munkások lapja sem jelent meg. Ellenben a munkaadók az alábbi plakátot ragasztatták ki — *minden akadály nélkül* — a főváros hirdetőoszloppaira:

Miért nem jelentek meg a napilapok?

A fővárosi nyomdaiparon belül a munkaadók és munkások közt való viszonyt a mindkét fél szabad egyezkedés alapján létrejött kollektív szerződés szabályozza. E szerződés szerint minden belőle eredhető vitás kérdésnek, így esetleges bérköveteléseknek eldöntésére is egyedül a munkaadók alulírt képviselőinek és a munkások szakszervezetének kiküldötteiből alakult békéltetőbizottság jogosult.

Minthogy a hirlapnyomdák munkásságának egy része az utóbbi időben jogosulatlan követeléseknek a kollektív szerződés által létesített, egyedül illetékes fórum megkerülésével, tehát jogosulatlan módon próbált érvényt szerezni, a hirlapkiadók a múlt év végén egyértelműen arra a megállapodásra jutottak, hogy minden olyan esetben, midőn a munkások valamely jogosulatlan követelés kieroszakolása végett bármely napilap megjelenését lehetet-

lenné tennék, politikai színezetre és pártkülönbségre való tekintet nélkül valamennyi politikai napilap beszünteti megjelenését mindaddig, míg annál az újságnál, mely a nála történt munkabeszüntetés miatt meg nem jelenhetett, a munkásság a szabályos, szerződéses munkát ismét föl nem veszi.

Itt jegyezzük meg, hogy a hirlapnyomdák munkásai az indexszerű emelkedésen kívül életszínvonaluk emelésére külön pótlékot élveznek, tehát munkabérük nemcsak az árak emelkedésével arányosan emelkedik hétről hétre, hanem azon tulmenően is javul a munkásság helyzete.

Mégis megtörtént a mai délelőtt folyamán az, hogy az Athenaeum hirlapnyomdájának munkásai a szerződéses fórum megkerülésével béremelést követeltek és követelésük teljesítésére ultimátumszerűen félórai időt adtak. Ezen a félórán belül a jogosult fórumok közbeléptek, a munkásság illetékes képviselte, a szakszervezet határozottan elítélte a szerződésszegő eljárást és a munka folytatására utasította a sztrájkkal fenyegetőket.

Ennek ellenére az Athenaeum hirlapnyomdájának munkásai elvonultak és a kollektív szerződés megszegésével és saját szakszervezetük dezavualásával sztrájkba léptek.

Ilyen körülmények közt beállott a hirlapkiadók közt létrejött megállapodás végrehajtásának jogi esete, és a budapesti hirlapkiadók szindikátusa kénytelen volt a grafikai és rokoniparosok főnökeinek testületét megkeresni mindazoknak az intézkedéseknek megtételére, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a napilapok megjelenése szüneteljen mindaddig, míg teljes biztosítékot nyerünk arra, hogy hasonló esetek megismétlődése lehetetlenné válik. Eljárásunk megítélését bizvást rábizzuk a közvélemény igazságérzetére.

Itt olyan munkaanarchiával állunk szemben, amely lábbal tiporja a szerződés szentségét, önkényesen fölforgatja a munkaadók és munkások egyező akaratából létesült jogviszonyt és amelyet maga a munkások szakszervezete is kénytelen volt elítélni. Mi tehát az állam rendjét és a társadalom békés egyensúlyát védjük meg, midőn szolidárisan ellene szegezzük a rendbontó kísérletnek a mi egyöntetű ellenállásunkat.

Bizunk benne, hogy a közvélemény teljes rokonérzéssel fogja jogos álláspontunkat támogatni.

Budapest, 1924 április 7.

*Budapesti napilapok
szindikátusa.*

*Magyarországi
Grafikai és Rokoniparosok
Főnökegyesülete.*

Április 8-án összeült a közös tárgyalóbizottság, ahol a munkások képviselői kijelentették, hogy bár az Athenaeumban történt munkabeszüntetést elismerik szerződésszegésnek és azt el is ítélik, de viszont kétségtelen és súlyosabb szerződésszegésnek tekintik a munkaadók által rendezett kizárást, amivel olyannyira elmérgesedett a helyzet, hogy ők lényeges alapbéremelés nélkül nem képesek most már a kizárt munkásokat visszavezetni a munkahelyekre.

A munkaadók naiv módon „mélységes megdöbbenésüknek” adtak kifejezést e fölfogás tolmácsolása fölött és azzal vádolták meg a munkások vezetőit, hogy most már azok is cserbenhagyták a szerződés szentségét. Végül a következő, írásba is foglalt, kijelentést olvasták föl:

„A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete, mint egyik szerződő fél, várja hogy a másik szerződő fél, amelynek tagjai súlyos szerződésszegést követtek el a kollektív szerződésen, az elkövetett szerződésszegés reparációjára milyen proposíciókat kíván tenni.”

Ezzel a tárgyaló felek elváltak. Az eznapi egybehívott főbizalmiférfiértekezlet a legnagyobb megütközéssel fogadta a munkaadók magatartását, amelyet a szervezet vezetője tömör összefoglalásban a következőkben ismertetett: A munkaadók ragaszkodnak ahhoz, hogy előbb Az Est és Magyarország személyzete minden kikötés nélkül vegye föl a munkát és csak amikor ez megtörtént, hajlandók ők a kizárást megszüntetni. A munka nem indulhat meg előbb más lapoknál, mint azoknál, amelyek legelőször hagyták abba a munkát. Semmiféle béremelésről egyelőre beszélni nem lehet, mert — amint ők mondták — egy súlyos szerződésszegés nem jutalmazható béremeléssel.

Mindebből látható volt, hogy az elvakult munkaadói gőg még e súlyosan kritikus percekben sem látta át a helyzet igazi képét és most sem vette észre, hogy konokságával egy forrongó kráter szélén sétál.

A nyomdai munkások most már látták, hogy a kocka végkép el van vetve... A harc kemény és elszánt ütközetekhez fog vezetni. És ebben a fölfogásukban nem is csalódtak.

A Napilapok Szindikátusa ezek után szintén akcióba kezdett. Még az előző évben történt ugyanis, hogy egy kurzuslapnál a bizalmiférfi barátságos hangon föl-

kérte a segédszerkesztőt, változtatná meg az egyik cikknek eléggé otrombán hangzó címét. A segédszerkesztő ezt megtagadta, a szedők tehát kiszedték az eredeti címet, amely gunyosan sértő volt a munkásság egyik exponensére nézve. Mindazonáltal a segédszerkesztő denúnciálására másnap a nyomda e lap bizalmiférfiát minden indokolás nélkül az utcára dobta. Ez a példátlanul súlyos, szabálytalan és igazságtalan eljárás annyira fölháborította a személyzetet, hogy spontán elhatározással beszüntette a munkát.

Ennek az incidensnek kapcsán a lapok — de különösen a kurzuslapok — felhőrdültek és kórusban zengtek a „vörös terrorról“. Végül is — kellő propaganda után — a Napilapok Szindikátusa egy olyértelmű határozatot hozott, hogy amennyiben hasonló eset ismétten előfordulna valamelyik napilapnál, a Szindikátusban tömörült lapok megfogadják, hogy mindannyian egyidőben beszüntetik megjelenésüket, nehogy — egy ilyen munkásincidensből kifolyóan — egyetlen lap legyen kénytelen elszenvedni a kényszerű szünetelés, illetve a — *konkurrenciát*...

Erre a megállapodásra támaszkodva, zárták ki tehát a jelen esetben a lapszemélyzeteket. Voltak ugyan, akik vitatták, hogy az Athenaeum béremelési akciójából folyó sztrájk analóg lenne azzal az esettel, amely miatt a Szindikátus ezt a föntebbi határozatát meghozta, ám ezeket az aggodalmaskodókat hamarosan megnyugtatták. Sőt tovább is mentek egy lépéssel. Hamarosan *huszmillió*s pöndét kötöttek ki arra nézve, ha valamelyik lap megszegné a kizárási határozatot. Szent szövetségbe tömörültek tehát a legellentétesebb politikai irányzatokat képviselő lapok, hogy a munkások kenyérharcát egységesen letörjék... A *Világ* megfért a *Szózat*tal, a *Nép* összelelkendezett a *Pester Lloyd*dal és így tovább. Egyetlen lapkiadó, egyetlen nyomdatulajdonos nem csodálkozott ezen. Legtermészetesebb dolognak tartották ezt a szövetséget. Csak később voltak más véleményen, amint az alább hamarosan ki fog tűnni.

*

Április 9-én ismét megjelent a *Népszava* és részletes tudósításban számolt be az eseményekről. A többi lapok *kivétel nélkül* állták a kizárási határozatot. Olyannyira a keblükön szorongatták egymást, hogy senki nem hihette valaha való ellenségeskedésüket.

Csak a munkások mosolyogtak ezen a dühösen sze-

relmes ölelkezésen. Ők tudták, mennyi ennek az igazi értéke...

Ezen a napon a Főnökegyesület és a Szindikátus együttes ülést tartottak, amelyen a profitféltség rémüllete azt a gondolatot vetette föl: miként lehetne az összes lapoknak közösen egy napilapot kiadni? És itt megbizseregítették minden lapnak az érzékenységét. Csakhogy a nagy lelkesedést hirtelen lelőhasztotta valami. A *Szózat* nem állt kötélnek. A jelenlevő főszerkesztő arra való hivatkozással, hogy ő társai nevében nem tudja garantálni a további szolidaritást, mert az egyedül megjelenő *Népszava* „mételyével” szemben nem látja elég ellensúlyozásnak az esetleg kiadandó közös lapot, elhagyta az együttes ülést. A munkaadók és a lapkiadók le voltak sujtva, keserűségükben le is mondtak aznap arról, hogy a közös lapot kiszedjék...

A *Szózat* főszerkesztője pedig a nemzetgyűlésbe sietett és ott tárgyalásba bocsátkozott fajvédő társai-val. Este felé járt már az idő, amikor *Gömbös Gyula*, a *Szózat* szellemi feje fölkereste a Ház folyosóján *Rothenstein Mórt*, a nyomdászszervezet egyik exponensét, azt a kérdést intézve hozzá, van-e mód arra, hogy ők másnap reggelre megjelenhessenek a lapjukkal. Rothenstein, aki egymaga nem kívánt végleges választ adni, türelmet kért és azonnal fölhívta telefonon *Wiesenberger Vilmost*, a nyomdászszervezet vezetőjét. De ekkor már este 7 óra felé járt az idő. A termek már üresek voltak, csupán néhány vezetőségi tag volt még az irodában.

Wiesenberger, amikor a kérdést hallotta, nyomban azt felelte, hogy a *Szózat* megjelenésének nincsen semmi akadálya. És hozzátette: ha a rendes törzsszemélyzet nem lesz előkeríthető, gondoskodik megfelelő idegen munkaerőkről. Rothenstein a választ továbbította és néhány perc múlva újra telefonált Wiesenbergernek, hogy a személyzet összeállításáról azonnal gondoskodjék, mert Gömbösék a lap megjelentetését végkép elhárították.

Páratlanul érdekes jelenetek kergették egymást ezután. Az összes jelenlevő bizottsági tagok talpra ugrottak, hogy hozzálássanak egy komplett lapszemélyzet toborzásához. Lelkes izgalom fűtötte őket. Olyan volt a helyzet, mint a háboruban, amikor a vezérség egy előnyös stratégiai pozícióhoz jut. Sietni kell, hogy az azonnal kihasználtassék. A vezetőség, amely látta a

munkaadók csökönnyösségét és a lapkiadók erőszakos és fortélyos összekovácsolását, a Szózat kiugratásával nagyszerű alkalmat talált a lapok „szent szövetségének” szétrobbantására. Egyébként is híre járt már előző napon, hogy a Szózat, A Nép, a Magyarország és a Világ szeretne kiugrani a kartelből. Mi sem természetesebb: ha ez bekövetkezik, vége a lapok ellenállásának. A munkások vezetőférfiai tehát minden erejükkel azon fáradoztak, hogy ezek a kiugrások megtörténjenek. Végre is a harc közepette minden vezérnek elsőrangú kötelessége és föladata — az ellenfél harcképtelenségének előmozdítása.

Ez a fölfogás annyira természetes volt minden egyes vezetőségi tag előtt, hogy senkinek még csak egy pillanatra sem jutott eszébe a Szózat politikai hitvallása, fajvédő szerepe stb. stb. Ebben a percben a Szózat nem volt semmi egyéb, mint egy kedvező stratégiai pont, egy hatásosnak ígérkező harci fegyver a szervezet számára, amellyel súlyos csapást mérhet az ellenfélre.

Ezt érezte most minden vezetőségi tag és ez villanyozta föl a tettrekészségüket. Hamarosan megállapodtak abban, hogy szükség esetén ők maguk is oda fognak állni a munkához, de — a Szózatnak reggelre *meg kell jelenni*. Azután lementek a Typographia irodájából a József-körut és Bérkocsis-utca sarkán levő „Miénk”-kávéházba, ahol lapszedők szoktak tartózkodni. És valóban találtak is gépszedőket, még hozzá a legképzettebb, a legkitünőbb gárdából valókat. A humoros a dologban csak az volt, hogy még véletlenül sem akadt közöttük rendezett vallásu... A véletlennek ez a pajkos játéka azonban csak éjjel, szedés közben derült ki. Ez érthető, mert hiszen előzően sem, akkor sem kutatta senki sem. Csak egy humoros kiszólás fedte föl ezt a rémes titkot — de éppen Gömbös Gyula, a híres fajvédővezér előtt. A tabló persze hatásos volt.

A gépszedők toborzása után megindult a hajsza rotációgépmester és öntők után. A nyomdászszervezet vezetője rövid, de megfontolt parancsokat osztogatott erre nézve, amelyeket lelkes fegyelmezettséggel mindenki azonnal teljesített. Küldöncök gyanánt futottak széjjel az emberek a szélrózsa minden irányába. Ki autón, ki kocsin, ki meg villamoson igyekezett a kijelölt helyekre. Attól függött, kinek milyen sürgős a teendője és milyen távolságra igyekszik.

Mindez olyan bámulatos gyorsasággal történt, hogy amikor e sorok írója az első transzporttal odaérkezett a Stádium-nyomdába, ahol a Szózat készült, a portás még nem tudott semmiről és így vonakodott a nyomdahelyiséget fölnyitni és a szedőgépeket befűteni. A szomszédban vacsorázó Zsilinszky főszerkesztőnek kellett intézkednie ezirányban.

Közben azonban nagyon érdekes komplikációk merültek föl. Amikor a gépszedők nekivetkőztek a munkának, meglepődve tapasztalták, hogy a szedőgépekből hiányzanak a dugattyuk és a szóközi ékek. Ezek nélkül pedig a gépek hasznavehetetlenek. Először mindenki azt hitte, hogy csak véletlen műve az egész és a házbeliék hozzáláttak a géprészek kereséséhez. De sehol nem találták azokat. Most már nyilvánvaló volt, hogy itt valaki vagy valakik szabotázst követtek el. Egyik szedő autón elrobogott a művezető lakására, aki azonban nem volt odahaza. Az igazgatónál ugyanez volt a helyzet. Most már gyanus volt a dolog, annál is inkább, mert e sorok írójának eszébe jutott, hogy az odaérkezés alkalmával az ifjabb Zsilinszky, aki a nyomda vezérigazgatója, neki olyasfélét mondott, hogy ő nem tud semmit a Szózat megjelenetéséről és nincs is szüksége az idegen szedőkre. Csak a közben odaérkező idősebb Zsilinszky, a Szózat főszerkesztője, akadályozta meg erre a kijelentésre az idegen szedők eltávozását. Kivánságára az egész trupp átment a nyomdával szemben levő kázinóba, hogy ott bevárja a további intézkedéseket, amelyeknek fogantatásához Gömbös Gyulára volt szükség.

Gömbös hamarosan meg is érkezett és nyomban áthívatta a szedőket, akikkel későbbén közösen tárgyalta meg, miképen lehetne a Szózatot a használatlan gépek ellenére is kiszedni. Közben pedig az történt, hogy az ifjabb Zsilinszkyval Gömbösék csunyán összevesztek, mert az Janovits Ferenc igazgatóval együtt a Főnökegyesülettel és a lapszindikátussal tartott és nem akart a Szózat megjelenésével a kartelből kiugrani. Ezért voltak a dugattyuk és az ékek elrejtve. Az összeveszés után az ifjabb Zsilinszky Janovits-csal együtt elkeseredetten távozott. A rendelkezést Gömbös vette át.

Egységes volt a vélemény, hogy a lapot kézzel kell kiszedni. Nem akadt egyetlen szedő, aki tágitott volna. Általános volt a vélemény, hogy a Szózatnak — minden poklokra keresztül — reggelre meg kell jelennie. Csak-

hogy már 10 órára járt az idő. Közben az is kiderült, hogy bár vannak megfelelő számban kenyérírással megtelt szekrények, de nincs egyetlen sorzóvas. Azokat is eldugták a titkos kezek...

Ezen való tanakodás közben odaérkeztek Wiesenberger Vilmos és Rothenstein Mór, akik nyomban intézkedtek, hogy a Világosság-nyomdából hozzanak 20 sorzót és annyi dugattyut, amennyit ez a nyomda nélkülözni tud. És nem telt bele egy félóra, ott voltak a sorzók és hoztak három dugattyut is.

Most már lázas tempóban indult meg a munka — kézzel és gépen. A szedők olyan lelkesedéssel és ambícióval szedtek, mint még sohasem. Mindegyik úgy érezte, hogy most szent kötelességet teljesít a harcban álló nyomdai munkássággal szemben. És mert valahogyan hire futott ennek a dolognak, egyre-másra érkeztek az éjjel folyamán szedők, akik mindannyian fölkinálták önzetlen szolgálatukat. Amikor már fölösleges volt a segítség, azt kérték az odaérkezők, hogy legalább csak néhány sort szedessenek velük, mert büszkék lesznek, ha valaha elmondhatják, hogy e harci ténynél ők is közreműködtek. Kivánságuk sok-sok megértéssel — teljesítettett.

Éjjel 2 óra felé odaérkeztek majdnem az összes Népszava-szedők, akik magukkal hoztak még hat dugattyut, amelyek a Népszava kiszedése után fölszabadultak, most már az összes szedőgépek üzemképesek voltak. De azért kézzel is szedtek tovább, mert bizony nagy volt az elmaradás, azonkívül 16 oldalas lappal kellett reggelre kirukkolni.

Gömbös és Zsilinszky nagy gyönyörűséggel szemléltek a szedőknek ezt a lázas, lelkes munkáját. Bámulták azt a nagyszerű fegyelmet, amellyel most mindenki egyetlen célt akart szolgálni... Gömbös ezt az elragadtatását nem is rejtette véka alá és ekkor pattant ki — nagy derűtség közben —, hogy a fajvédőlapot e kritikus órákban csupa szemita szedi...

Késő éjjel volt már, amikor Gömbös és Zsilinszky elhagyták a nyomdát, abban a biztonságos érzésben, hogy most már a Szózat megjelenése befejezett tény. Távozásuk előtt Gömbös ismételten megköszönte e sorok írójának azt a példás energiát, amely az ő lapja megjelenését — minden akadályon keresztül — lehetővé tette és egyben megjegyezte, hogy figyelmessége jeléül fogadják a szedők szívesen azt a 40 liter bort,

amely a kantinban rendelkezésükre áll. Tudomásul vettük ezt azzal a megjegyzéssel, hogy:

— Ez nagyon kedves, de ide ma be nem hozható egyetlen korty bor. Itt ma nemcsak dolgoznak, de egyben harcolnak is a munkások a maguk nagy igazságáért és ilyenkor inni nem szabad...

Gömböst láthatóan frappírozta ez a kijelentés és nem is kívánt pörbe szállni ezzel a fölfogással. Meleg kézszorítás után eltávozott. Megemlítésre érdemes az is, hogy a szedők a lap kiszedése után sem vették igénybe a 40 liter bort, noha tetszett nekik Gömbösnek ez a figyelmessége.

Reggel 6 óra után, amikor már a szedők az utolsó sorokat szedték, kínos incidens támadt, amelynek majdnem súlyossá vált a kimenetele. Az történt ugyanis, hogy váratlanul betoppantak a nyomdába ifjabb Zsilinszky és Janovits. Az előbbi egy plakátot mutatott a szedők felé, amelyen a következő szöveg volt:

A grafikai főnökegyesület határozata értelmében minden üzemben szünetel a munka.

Azután így szólt:

— E határozat értelmében fölszólítom az urakat, hogy azonnal szüntessék be a munkát és hagyják el a nyomdahelyiséget.

Pillanatnyi kínos csönd. Azután egy hevesebb természetű szedő odaugrik Zsilinszky elé és a legélesebb hangon rátámad:

— Kicsoda maga? Mit keres itt? Miért nem mutatkozik be?...

Már-már fenyegető volt a helyzet. Zsilinszky krétafehér arccal meredt a fenyegető állásba helyezkedő szedőkre. Végül e sorok írója odasietett a veszekedés helyére és hallgatásra bírta a hangosan pörlekedő szedőt, azután Zsilinszkyhez fordult:

— Kérem, itt senki nem hagyja el a helyét. Mi ide lettünk rendelve és ki fogjuk szedni a lapot. Ha pedig az uraknak valami hatásköri vitájuk van, azt intézzék el egymás között, ahhoz nekünk semmi közünk. Ismétlem: innen nem távozik senki.

— Akkor kénytelen leszek karhatalmat igénybe venni.

— Amint parancsolni méltóztatik.

Erre Zsilinszky az izgalomtól remegve, sarkon for-

dult és elhagyta a szedőtermet. Janovits pedig szálnalmas ábrázattal utána kullogott. Egynéhány perc múlva a lap is ki volt szedve és így a szerelő rögtön kivette a szedőgépekből a dugattyukat, hogy visszavihesse azokat a Világosság-nyomdába, ahol azokra egy óra múlva már szükség volt, mert a nappali személyzet reggel 8 órakor munkába állt. Amikor a szerelő összehalkolt már mindent és a kapun távozni akart, a portás visszaküldte.

— A vezérigazgató ur — mondotta — lezáratta a kaput és parancsára egyelőre senki nem hagyhatja el az épületet.

A szerelő azonban nem volt hajlandó megijedni és mivel azonkívül is temperamentumos legény, rárivallt a portásra:

— Ha azonnal ki nem nyitja a kaput, kettéhasítom a fejét!

Ez hatott. A kapu rögtön kinyílt.

Ezek a kínos incidensek azonban arra késztették a szerkesztőséget, hogy azonnal fölhívják telefonon Gömböst és közölkék vele a történeteket. Gömbös visszaüzent, hogy azonnal megérkezik.

Közben visszaérkezett az ifjabb Zsilinszky egy csomó rendőrrel és két fogalmazóval. A rendőrök a kapu alatt, valamint a folyosón foglaltak helyet, a fogalmazók pedig Zsilinszkyvel együtt fölmentek a szerkesztőségbe. De egyéb nem történt.

Pár perc múlva beüzent a portás nagykegyesen, hogy most már, aki akarja, elhagyhatja az épületet. Csakhogy ezek után senki nem akart távozni. Mindenki arra volt kíváncsi, vajjon a rendőrség meg fogja-e akadályozni karhatalommal, hogy egy üzembn serényen folyjon az alkotó munka... Persze, egészen más történt.

Megérkezett Gömbös, aki hálásan megköszönte, hogy az ad hoc személyzet nem hagyta magát leterroizálni a fiatalabb Zsilinszkytől, hanem zavartalanul kisedte a lapot. Majd megbotránkozott azon, hogy rendőrök vonultak be az épületbe. És mikor a szedők azt mondták, hogy ők nem szeretnék a rendőrök sorfala mellett eltávozni az épületből, Gömbös kisietett a folyosóra és csak ennyit mondott a rendőröknek:

— Abtreten!

Rögtön tiszta lett a levegő és a kemény munkát végzett elitesapat mosolyogva hagyta el a munka és a

hare színhelyét... Egy félóra múlva már jótorku rikancsok futottak szerteszéjjel az aznapi 16 oldalas Szózáttal.

A szervezetben leirhatatlan örömet keltett ennek az egyébként egyáltalában nem szeretett lapnak a megjelenése és ezt az örömet tetézte az a hír, hogy a dél előtt folyamán a rendes törzsszemélyzet már szedte *A Nép*-et is. Most már tehát három napilap jelent meg a kartel legnagyobb rémületére: a Népszava, a Szózat és *A Nép*. Azonkívül erősen ingadozott már a Magyarország és a Világ is.

Természetes: amilyen nagy volt az öröm a munkások körében, olyan arányu volt az elkeseredés a tulsó parton. A munkaadók nagy fölháborodással tárgyalták az esetet és igyekeztek mindenfelé befeketíteni a szervezetet, valamint annak vezetőit, akik szerintük „öszszeöllekeztek“ Gömbösékkal. Persze, amig *ők* „öllekeztek“ Gömbösékkal, illetve a Szózáttal, addig ez nem volt dehonesztáló, ellenben most, amikor a Szózat faképnél hagyta őket, rögtön pereatl-ot kiáltottak mindenkire, aki e lappal szóbaállt. Pedig nem történt egyéb, mint hogy a szervezet gondoskodott a Szózat előállításáról, aminthogy gondoskodott volna bármely más lap kiszedéséről is, ha arra módja lett volna.

*

Kizárták tehát az összes nyomdai munkásokat. Ezzel a határozattal akarták lehetetlenné tenni, hogy a dolgozók nagy tömege hathatósan támogathassa a kizárt lapmunkásokat. A kizárást április 11-én végre is hajtották.

Április 11-én a nyomdatulajdonosok hozzáláttak a szindikátus által kiadott Magyar Sajtó kiszedéséhez. Vagy 70 kisprincipálist toboroztak össze erre a célra, akik napi 200.000 korona fizetést kaptak ezért a lapszedésért és a tetejébe potya vacsorát, szivart, cigarettát. De voltak állítólag olyan nyomdatulajdonosok is, akiknek több millió koronát sikerült kicsikarniok a kizárás fejében. Ez a lap 12-én meg is jelent. Vezércikkében alaposan kicsavarta a nyakát az igazságnak és így törekedett a közvéleményt és a hatóságokat megnyerni a maga álláspontjának. A munkások szerződésszegésével házalt, de nagy óvatossággal hallgatott arról, hogy a kizárással a munkaadók sokkal súlyosabb szerződészegést követtek el.

Erre a vezércikkre a szervezet vezetősége a következő plakáttal felelt:

Budapest közönségéhez!

A budapesti polgári napilapok együttes kiadásában ma megjelent Magyar Sajtó című napilap első számában „A magyar olvasóközönséghez!” című tájékoztató közleményében azt állítja, hogy a budapesti napilapok személyzetei *azonosították magukat az egyik hírlapnyomda sztrájkba lépett személyzetével* és ezért a Budapesti Napilapok Szindikátusa és a nyomdafőnökök képviselte kénytelen volt a többi összes napilapok munkásait a munkából kizárni.

Minthogy ez az állítás a tényállással merőben ellenkezik és a jóhiszemű közönség félrevezetését célozza, kötelességünk az igazság ilyen tudatos elferdítésével szemben mindenki velünk tudatni, hogy a kizárás *az említett lapszemélyzet munkabeszüntése után nyomban következett be*, még mielőtt a napilapok munkásságának módjában lett volna megnyilatkozni. Tetézték ezt az eljárást azzal, hogy pénteken reggel mintegy négyezer — nem napilapoknál — békésen dolgozó munkást is az utcára tettek ki.

Ismételten megállapítjuk tehát azt a tényt, hogy a Magyar Sajtó erre vonatkozó közlése nem egyéb az igazság tudatos elferdítésénél és arra szolgál, hogy a nagyközönséget félrevezesse.

A Magyar Sajtó közleményének további részében azt mondja, hogy „a politikai napilapok együttes vállalkozása közös védekező fegyver a munkásságból kiindult jogfosztó, szerződésszegő, *az állam rendjét és a társadalom gazdasági egyensúlyát* fölforgató eljárással szemben”.

Ez idézetben foglalt hangzatos jelzőkkel szemben megállapítjuk, hogy a nyomdai munkásság nem kíván egyebet, mint *becsületes munkája után tisztességes megélhetést és a Miklós Andorok által a nagyközönségre áthárított terhekből néhány morzsát*.

Mindenkinek szabad elbirálására bizzuk, hogy vajjon ez a mindenképen jogos és emberileg természetes törekvés az állam rendjének megtámadását és a társadalom gazdasági egyensúlyának fölforgatását jelenti-e?!

A nyomdászok szakszervezetének vezetősége.

Sajnos, e plakát kiragasztása nem sikerült olyan simán, mint a munkaadóké, mert itt a főpolgármesteri hivatal egyszerűen megtagadta a kiragasztási engedélyt. De azért a lelkes nyomdászok módját ejtették a terjesztésnek. Kávéházakban, éttermekben és üzletekben függesztették ki.

Általában mondható, hogy a küzdelem most már szenvedelmes gyűlölettel folyt tovább. A Szindikátus még a lapkihordókat és rikkancsokat is terrorizálta, amelynek beszédes bizonyossága az alábbi körlevél:

Tisztelt Bizománnyosunk!

Szives tudomására adjuk, hogy a Budapesti Napilapok Szindikátusából a tegnapi nap folyamán a *Szózat*, a *Nép* és a *Népszava* kilépett. Minthogy ezen eljárásukkal a Budapesti Napilapok Szindikátusában tömörült többi lapok érdekeit sértik, közöljük, *hogy amennyiben ön a sztrájk ideje alatt a fenti lapokat árusítja*, úgy a Szindikátus által most kiadandó ujság, valamint a sztrájk megszűnése után az összes napilapok árusítását megvonjuk öntől. Megjegyezzük, hogy folyó hó 12-től, szombattól kezdve a sztrájk megszűnéséig a Szindikátus egy *Magyar Sajtó* című napilapot ad ki, melyből megfelelő példányszámot küldünk önnek. Kérjük ezt rendesen árusítani, de természetesen a makulatura itt sem lehet 10 százaléknál nagyobb.

Figyelemreméltó még ebben a körlevélben az is, hogy szándékosan *sztrájkot* emleget, nem pedig *kizárást*.

A hirlapterjesztő munkások azonban nem vették nagyon tragikusan ezt a figyelmeztetést és továbbra is kihordták az indexre tett lapokat. Azonkívül a vezetőségük útján fölkeresték a nyomdászszervezetet és bejelentették teljes szolidaritásukat a nyomdai munkássággal, aminek természetes folyománya volt, hogy — *nem hordták ki a Magyar Sajtót*.

A munkaadók közül akadtak néhányan — talán 15-en —, akik nem tudtak a hamisítatlan nyomdászvér parancsának ellenszegülni és ezért — *nem zárták ki* munkásaikat. Ezek nem tudták belátni, miért kell nekik a nagytőke érdekeit annyira alátámasztani, hogy ők maguk is elvérezenek. Ezeket a nyomdákat a Főnökegyesület „röpülőbizottságai” külön-külön fölkeresték és részint szép szóval, kérleléssel, részint pedig a leghatásosabbnak ígérkező fenyegetésekkel igyekeztek rá-

birni a kizárás végrehajtására. Ezt a fáradozásukat azonban nem sok siker koronázta...

*

A három napilap megjelenését a főnökök és a lapszindikátus által kiadott Magyar Sajtó és Ungarische Presse — amely utóbbit 13-án jelentettek meg a német olvasók számára — egyáltalában nem tudták ellensúlyozni; a kormány által hivatalosan kiadott Reggeli Hírek és Esti Hírek pedig még csak komolyan számba sem vették az olvasóközönség részéről. Ez magyarázza, hogy a Népszava, a Szózat és A Nép óriási példányszámban keltek el.

Az sem érdektelen, hogy amikor a *vidéki* lapkiadók tapasztalták *budapesti* nyomtatványoknak *vidéken* történt megrendelését és elkészítését, nyomban hozzáláttak lapjaiknak a fővárosban való terjesztéséhez. És bizony ezeknek a vidéki lapoknak is volt kelendőségük.

Mindezek a körülmények azonban iszonyu rémületet váltottak ki a lapszindikátusi kutyaszorítóba került, tőkeszegényebb fővárosi laptulajdonosokból. Ezek — nem minden alap nélkül — attól féltek, ha a kizárás elhúzódik, az olvasóközönségük elpártol tőlük, az elszenvedett anyagi veszteség pedig a tönk szélére juttatja őket.

A kizárás tartama alatt a kormány nem mutatott hajlandóságot semmiféle pártoskodó beavatkozásra. Ennek azonban nagyon érdekes oka volt. Tudniillik erre az időre esett az ország gazdasági szanálására vonatkozó törvénytervezet benyújtása a nemzetgyűlésen és mivel ez vészesen súlyos rendelkezéseket tartalmazott, amelyet az egész ellenzék kiméletlen kritikával támadott, a kormánynak nem volt érdeke, hogy ezek az elhangzott bíráló beszédek minél nagyobb publicitást nyerjenek... Egyenesen örülnie kellett a sajtó némaságának.

Igy tehát érthető, ha az ellenzéki lapok tulajdonosai közül éppen Rassay Károly nemzetgyűlési képviselő volt az, aki április 14-én azzal a kéréssel fordult ugy a Grafikai Főnökegyesülethez, mint a nyomdászszervezethez, hogy képviselőik útján kíséreljék meg — az ő közvetítésével — a békés kibontakozást. Ez elől egyik fél sem kívánt elzárkózni és így még aznap délután lefolytatták tanácskozásait Rassay elnöklésével a lapszindikátus helyiségében. A tárgyaláson megjelentek

munkás részről: Wiesenberger Vilmos, Rothenstein Mór, Göncz Mihály, Gyürey Rudolf, Guttmann Jakab és e sorok írója. *A munkaadók részéről:* Schwarcz Felix, Péter Jenő, Székely Artur és Markovits Kálmán. Ez az egyenlőtlen számarány is idegesítően hatott.

A tanácskozás hangja szenvedelmes, sőt éles volt. A munkaadók képviselői nem tudták leplezni, hogy a Szózat és A Nép kiugrasztása a szindikátusból — nagyon súlyos sebet ütött a szívéükön. A munkásság képviselői pedig büszkén vállalták e stratégiai lépés apaságát, ami még jobban fölizgatta a munkaadókat. Tételte mindezt az a körülmény, hogy a munkások képviselői — 50%-os alaphéremelést követeltek és a kizárás idejének teljes megtérítését. A munkaadók viszont azon az állásponton voltak, hogy most héremelésről beszélni sem lehet, mert a munkásoknak előbb reparálni kell a kollektív szerződésen esett sérelmet, vagyis, amint ők mondták: helyre kell állítani a szerződés szentségét. Háromórai éles — néhol egyenesen kinos határu — vita után a felek megegyeztek a következő formulában:

1. *Jogfolytonosság.* A szerződő felek által eddig kötött összes megállapodások továbbra is érvényben maradnak.

2. Mindenki elfoglalja eddigi munkahelyét, mindenkit vissza kell venni.

3. A munkafőlvétel napján a békéltetőbizottság összeül a sztrájkoló személyzetek ügyében határozatot hozni.

4. A következő napon az árszabálybizottság összeül a következő napirenddel:

a) A szakszervezet előterjesztése a bérkérdés rendezése tárgyában.

b) A szakszervezet előterjesztése a kizárás tartamára igényelt bérek ügyében.

c) A kollektív szerződésnek a jövőre mindkét fél részéről való garانتálása.

A szervezet vezetősége ezt a formulát még 14-én — hétfőn — este a főbizalmiférfiak elé terjesztette, amely éjjel 12 óráig elhuzódó, végtelenül szenvedélyes vita után azt 48 szóval 27 ellenében — elfogadta. Másnap tehát mindenkinek föl kellett vennie a munkát.

A főbizalmiakat az a belátás vezette e határozat meghozatalánál, hogy egy sikeres *bérharc* lefolytatása érdekében a nyomdai munkásságnak föltétlenül meg kell szabadulnia a *szerződésszegés* ódiúmatól. A kisebbségnek viszont az volt a véleménye, hogy a munkaadók

bérjavítási ígéretében nem lehet bizni és tehát addig nem szabad fölvenni a munkát, amíg a munkaadók le nem kötik magukat fix megállapodás formájában az ezután nyújtandó béremelés mellett.

Hogy ez a fölfogás mennyire elhatalmasodott még a kizárt munkások tömegeiben is, arra nézve klasszikus bizonyságul szolgáltak azok a turbulens jelenetek, amelyek a főbizalmiülés után a szervezet helyiségében lejátszódtak. Százakra rugó tömeg várta a nevezetes ülés befejezését és amikor ezek az éjfélig izgalomban tartott emberek megtudták a szavazás eredményét, az ülésteremből kitóduló főbizalmiférfiakat és vezetőségi tagokat a legsúlyosabb inzultusokkal illették.

— Nyomorultak! Eladtatok bennünket!

— A Miklós Andor szekerét toljátok!

— Le kell ütni ezeket a nyomorult árulókat!

Ilyen és hasonló sértések zudultak a főbizalmiak felé. Sőt egyik-másik elkeseredett nyomdász leköpte az elébe kerülő főbizalmiát. Csak nagyon nehezen ért véget ez a kínos incidens, mert a fölbőszült emberek még az utcára érve is, árasztották magukból a legkeserűbb kifakadásokat.

A nyomdászok bámulatos szakszervezeti fegyelmét mutatta az a körülmény, hogy mindezek ellenére másnap, április 15-én, kedden mindenhol zavar nélkül föl-vették a munkát. A kizárás befejezést nyert.

A munkaadók boldogságos érzéssel sóhajtottak föl és örömköbken ugyancsak 15-én, délből ünnepélyes ülésre jöttek össze, ahol nagy céció keretében berámázták az általuk előállított *Magyar Sajtó* és *Ungarische Presse* „utolsó” számát, azonkívül a következő érdekes határozatot hozták:

A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete kedden délből a Budapesti Napilapok Szindikátusának tagjaival együttes ülést tartott abból az alkalomból, hogy a nyolcnapos *hírlapsztrájk* befejeződött. Az ülés hálájának és elismerésének adott kifejezést a nyomdafőnökök iránt, akik önzetlenül és nagy áldozatkészséggel, *nehéz éjjeli munka árán* lehetővé tették a napilapokat helyettesítő Magyar Sajtó megjelenését. Az ülés keretében a Főnökegyesület elnöke bejelentette, hogy az Az Est lapkiadó rt. 5.000.000, a Légrády Testvérek 5.000.000 és Az Újság rt. 2.000.000 koronával járult hozzá egy olyan főnökegyesületi alapítvány létesítéséhez, amely az egyesület főnöktagjainak a szak-

mában kiképeztetendő flainak továbbképzésére, illetőleg az anyagilag rossz körülmények közé jutott munkaadótagok támogatására fog szolgálni.

E határozatban ismét „*hirlapsztrájk*”-ról beszéltek, mert a „*kizárás*” szótól irtóztak, mint ördög a tömjéntől. A későbbi események igazolták, hogy ezt az örvendezést egy kissé — *elhamarkodták*...

Még aznap, tehát április 15-én, délután összeült a békéltetőbizottság, hogy határozatot hozzon Az Est és a Magyarország személyzete ügyében. A tanácskozóterem izzott a lelki feszültségektől és ez később nagyon kellemetlen és kínos kirobbanáshoz vezetett. A beidézett személyzet egyik tagja csúnyán összekapott az egyik munkaadó bizottsági taggal. Ebből botrányos jelenet származott, amelynek csak nehezen lehetett véget vetni. Végül az elnök kénytelen volt egy megnyugtató kijelentést tenni, ami azután a fölizgult személyzetet is lecsillapította.

Azután meghozta a békéltetőbizottság a maga határozatát, amely szerint a munkát beszüntető személyzetek minden egyes tagja 30.000 korona rendbirsággal sújtatott, de e birság levonása *hat hónapra fölfüggesztett*. A bizalmiférflak egy évre eltiltattak e tisztség viselésének jogától. Ezenkívül még azt is kimondta a békéltetőbizottság, hogy a Hirlapszedőkörnek azt a határozatát, amellyel egy, a közelmúltban ugyancsak e lapszemélyzetekre a békéltetőbizottság által kivetett pénzbridságot ezeknek gyűjtés utján kívánta rendelkezésre bocsátani — a kollektív szerződésbe ütköző cselekménynek tekinti.

Ez a békéltetőbizottsági határozat volt az utolsó akkordja a nyolcnapos kizárásnak... Ami ezután következett, az már új fejezetét képezi történetünknek.

Kizárás után sztrájk

Nem a békéltetőbizottság megtorló határozata, hanem a munka *pozitív eredmény nélküli* fölvétele határtalan izgalomban tartotta a nyomdai munkásságot. De ennek az izgalomnak a hatása alatt állott maga a tárgyalóbizottság is. És ha csupán *érzelmi* szempontok vezették volna a munkások megbizottait, kétségtelenül irtóztak volna a kizárt munkások leszerelésétől. Csakhogy nagyon súlyos *taktikai* szem-

pontok parancsolták a munka föl vételét. Tudniillik nem lehetett letagadni, hogy *jogilag* a munkaadók kerültek fölénybe, mert az egész polgári közvélemény — beleértve a kormányt és hatóságokat is — föntartás nélkül elfogadta az ő érvelésüket, amely szerint a nyomdai munkásság — bár csak egy töredéke után, de — fölborította a kollektív szerződést. Ha pedig ők erre kizárták a nyomdai munkások összességét, ez nem volt egyéb, mint egy „szükséges“ retorziója a szerződésszegésnek, amelyet ők a lapszemélyzetek soron kívüli béremelési akciói alkalmával, fenyegetésképen, már jóelőre beigérték. Szerződésszegést — szerintük — ők már azért sem követhettek el a kizárással, mert hiszen a munkások szerződésszegése fölborította, jogi szempontból ronggyá tépte a kollektív szerződést, tehát nekik a kizárás idején már nem is volt mit megszegniök vagy fölborítaniok...

Ez az érvelés — bármilyen nyakatekertnek látszott is a munkások szemében — teljes elfogadásra talált a közvélemény és a kormány előtt is. Egészen kétségtelenné vált ilyen körülmények között a munkások megbízottai előtt, hogy *e szerződésszegés ódiumától föltétlenül meg kell szabadítaniok a nyomdai munkásságot, ha csak nem akarnak a béremelési akció, az aranyparitásért meginduló küzdelem nyakába egy nagyon súlyos és a sikert kockáztató koloncot akasztani.*

Ez a körülmény magyarázza meg a szervezet vezetőségének, valamint a főbizalmiaknak e kérdésben tanúsított magatartását. És még valami. A munkások tárgyalóbizottsága az április 14-iki tárgyalás alkalmával nyíltan, őszintén és határozottan bejelentette a munkaadóknak, hogy a nyomdai munkásság 50%-os alaphéremelést követel és enélkül nem hajlandó fölvenni a munkát. Ekkor azonban a főnökök megbízottai egy szóval sem mondták, hogy ők ezt a követelést *megközelítően* sem kívánják honorálni, hanem csupán azt jelentették ki, hogy ezt *tárgyalási alap* gyanánt fogadják el, ami — az általános gyakorlat szerint — *nem jelenthetett mást, mint e követelésnek megfelelő, tehát összesszerűen megközelítő béremelés akceptálását.*

A munkások tárgyalóbizottságát csupán az a körülmény idegesítette, hogy a munkaadók ennek ellenére vonakodtak a munka föl vétele előtt az *általuk* szándékolt béremelés nagyságáról vagy összesszerűségéről nyilatkozni. Persze, április 16-án ez a viselkedésük is

magyarázatot nyert. Amikor ugyanis ezen a napon a tárgyaló felek összeültek, a munkaadói oldal napirend előtt olyan kérdéseket vetett föl, amelyek minden egyébre alkalmasak lehettek, csak éppen bérrendezésre nem. Végül mégis abbahagyták ezt a nyugtalanságot keltő szöszaporítást és visszavonulást kértek ellenjavaslatuk megtárgyalása céljából. Példátlanul hosszú ideig: *három teljes óráig* tartott ez a tanácskozásuk, amely után a következő előterjesztést tették:

Május első hetétől kezdve — tehát *csak két hét múlva* — hajlandók 6, illetve 9 hónapon keresztül a heti-fizetéseket *havonta* 10.000, illetve 17.500 koronával fölemelni, ami azt jelentette volna, hogy ily módon a *nappali munkások* 6 hónap múlva, a *lapmunkások* pedig 9 hónap múlva békebeli fizetésük 66%-át érik el. *A kizárási időtartamra járó bér megfizetéséről egy szót sem ejtettek.* Ellenben a javaslatához hozzáfűzték, hogy ezt is csak akkor tudják garantálni, ha a szakosztályi értekezletük azt magáévá teszi.

Valósággal drámai jelenet következett ezután. A munkások előadója minden habozás nélkül kijelentette, hogy *a munkásoldal ezt az előterjesztést kereken visszautasítja és még tárgyalási alapnak sem fogadja el.*

Pillanatnyi siri csönd követte szavait. A munkaadók megtorpanak, mert eddig az volt a bevett szokás, hogy bármilyen javaslat érkezett egyik vagy másik oldal részéről, annak megvitatása mindenkor előbb külön tanácskozás tárgyát képezte. Most pedig a munkások előadója — minden külön megvitatás mellőzésével — kereken visszautasította ezt a javaslatot. A munkások képviselői most ezt természetesnek tartották, mert egyhangú volt közöttük a fölháborodás e javaslat miatt. Mindannyian *becsapva érezték magukat.* A munkaadók viszont annyira belelovalták magukat abba a furcsa tévedésbe, hogy a munkások a kizárást után nem fognak újabb harcba bocsátkozni, hogy valósággal megdöbbenek ez egységes, spontán visszautasítás látára. Ám ez csak pillanatokig tartott, mert elnökük csakhamar visszanyerte elvesztett szavát és kijelentette, hogy ők nem hajlandók további engedelményekre.

Ezután a munkások néma csöndben fölállottak és hangtalan köszönéssel elhagyták a tanácskozás színhelyét... A kocka el volt vetve.

A bizottság tagjai még az éjjel folyamán tanácskozássra ültek össze és elhatározták a legközelebbi

teendőket. Röpiratot szerkesztettek „*Budapest nyomdai munkásságához!*“, amelyben tömör tájékoztatást nyújtottak a lepergett eseményekről. Ezenkívül egy „*Megállapodás*“-szöveget nyomattak, amelyet másnap minden egyes munkaadóhoz külön-külön kellett betérjeszteni elfogadtatás céljából. Végül a Népszava útján április 17-ére, másnap délelőttre ülésre hívták a főbizalmi-férfiakat.

Ez a főbizalmiértekezlet felejthetetlen képet mutatott. Minden főbizalmiférfi följazott érdeklődéssel sietett pontos időben megjelenni. Az arcokon ott égett a türelmetlenség pirja, a gyanakvás, a bizalmatlankodás pedig haragos sugarakat lövelt a beesett, megtört szemek tükréből. Látszott, hogy senki sem remél semmi jót a vezetőség előterjesztésétől. A csendes szemlélő nyilván észrevehette, hogy a munkaadók magatartása könnyelműen szélnek eresztette egy ádáz harc bősziút furiáit...

Amikor Wiesenberger Vilmos, a szervezet vezetője megtette előterjesztését, amelyben vázolván az eseményeket, végül arra a konklúzióra jutott, hogy ezt a munkaadói javaslatot a szervezet vezetősége sem tartotta elfogadhatónak, miért is kereken visszautasította — a főbizalmiférfiak egy emberként pattantak föl helyükről és percekig tapsolták, éljenezték a vezetőséget... Azt a vezetőséget, amelynek ténykedésével egyetlen nyomdász nem rokonszenvezett a kizárás lezajlása óta.

Az értekezlet *egyhanguan* hozta meg ezután súlyos határozatát. *Kimondta a sztrájkot* mindazokra az üzemekre nézve, amelyek az alábbi „*Megállapodás*“-t nem fogadják el:

Megállapodás.

A Magyarországi Nyomdai Munkások Szakszervezetével a mai napon a következő megállapodást létesítettem:

Az üzememben foglalkoztatott nyomdai munkásoknak 1924. évi április 14-én kezdődő hatállyal — az ezután bekövetkező indexdráguláson kívül — az eddigi fizetésekre a következő bérjavításokat folyósítom:

a) Nem napilapoknál nappal foglalkoztatott szakmunkásoknak — — — — — 100.000 K

b) Nappal készülő napilapoknál foglalkoztatott szakmunkásoknak — — — — — 120.000 K

- c) Éjjel és vegyesüzemben előállított
napilapoknál foglalkoztatott szakmunká-
soknak ————— 150.000 K
d) Munkásnőknek ez összegek — — — 60%-át
e) Segéd munkásoknak ez összegek — 65%-át

Budapest, 1924 április 17.

Aláírás.

Ezt a benyújtott megállapodásszöveget körülbelül 30 nyomda fogadta el. Ezekben zavartalanul folyt a munka tovább. De állami érdekekre való tekintettel nem szüntette be a munkát az Államnyomda személyzete sem. És minthogy a kizárással kapcsolatban a Stádium-nyomda már előzően kilépett a Főnökegyesület kebeléből, most sem lehetett más válaszája, mint ezt a megállapodásszöveget elfogadva, üzemében a munkát biztosítani. Így jelent meg a sztrájk kitörése után ismét három napilap: a Népszava, a Szózat és A Nép.

A sztrájk kitörésével roppantul fonák helyzetbe került a Napilapok Szindikátusa. Tisztára *bérekérdésről* lévén szó, amelyet különösen a lapok kiadói nem tartottak és nem tarthattak áthidalhatatlan kérdésnek, az ellenállás ereje alaposan megingott. Amíg a kizárás ideje alatt a „szerződés szentsége“, a „polgári jogok fundamentuma“, a „helyreállítandó jogrend“ stb. ürügye alatt „egységes polgári front“-ért kiáltozhattak a jóhiszemű közvélemény fülébe, addig most már — tisztára kenyérgézésről, szimpla bérharcról lévén szó — nem találtak semmiféle elfogadható indokot a lapok szüneteltetésére nézve. De főként nem rémitgethették a félrevezetett közvéleményt holmi „bolsevista tendenciákkal“. És ez nagy baj volt számukra. Most már nyilvánvaló volt a profitvágy tultengése...

Ez a körülmény ingadozást teremtett a lapkiadók körében. Tetézte ezt ismételten az említett három napilap megjelenése. Nosza, gyorsan összehívták ismét a szindikátust, amelynek tagjaiba friss kitarást csöptettek. De hogy egészen biztosak legyenek a dolgukban, tehát újabb határozatot provokáltak, amely szerint a lapok pénálóját — a szindikátusból való kiugrás esete — fölemelték: 500 millió koronára... Ilyen horribilis összeg megállapítására azért volt szükség, mert napok választottak el a husvétii ünnepektől, ami bizony súlyos idegességet váltott ki az egyes lapkiadókból. Ez az ünnep mindenkor fényes kereseti lehetőséget biztosított a lapoknak és így a busás hirdetési jövedelem-

nek, valamint a magasabb példányszámmal járó kereset elvesztésének veszedelme alapos kísértésbe vitte az egyes lapkiadókat. Ellenben az 500 milliós pönálé mégis megfékezte a nyugtalankodó profitvágyat...

Taljes tétlenséget azonban nem teremtett, aminek hatásai hamarosan mutatkoztak. Április 18-án a kereskedelmi kormány megbízásából Schilling Zoltán miniszteri tanácsos tárgyalásra hívta meg úgy a szakszervezet, mint a Főnökegyesület képviselőit. Ezen a tárgyaláson azonban sokkal jobban kiütközött a munkaadók leplezhetetlen gyűlölete, semhogy megegyezésről komolyan beszélni lehetett volna. Szinte meglátsozott rajtuk, hogy a tárgyalásokat minden módon huznihalasztani szándékoznak, ezzel óhajtvá megpuhítani a nyakaskodó munkásokat. Az elnöklő miniszteri tanácsos semmiféle befolyást nem tudott gyakorolni a tárgyaló felekre és így a hosszadalmas vita végül a tárgyalás elhalasztásával végződött. A munkaadók ürügye az volt, hogy a szakosztályuktól fölhatalmazást kell kérniök a további engedékenységre. Kívánságukra a tárgyalások április 22-ére, *husvét utáni* keddre halasztattak.

A lapkiadók kétségbe voltak esve, de a magas pönálé megtette hatását. Kitartottak. Ám a nyomdai munkások sem mentek egy kis harci kedvért a szomszédba... Hallatlan, soha nem tapasztalt lelkesedés uralta a lelkeket. Az egész nyomdászsg mintha egy szerezetteljes testvéri ölekezésben forrott volna össze. A dolgozók fizetésük 10%-át juttatták el a szervezethez a sztrájkolók segélyezésére. De nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is. És megindultak az adakozások. Jó módu polgáremberek keresték föl a szervezetet, hogy kisebb-nagyobb összegeket bocsássanak a sztrájkolók rendelkezésére.

Kopott, nyütt ruháju, sőt toprongyos, de melegsziü proletárok hozták el gyürött ezreseiket a „nyomdász-elvtársaknak“, akiknek győzelmétől függ — ugymond az egyik kedves, öreg bácsi — mindnyájunk előbbrejutása.

— Csak aztán kitartsanak ám! — mondotta még távozóban pajzánkodó biztatással. De mintha megbánta volna előbbi szavait, hamarosan hozzátette alázatoskodó tisztelettel:

— Hát persze, hogy kitartanak... Hiszen magukat úgy sem lehet legyőzni... Csak hát én is hozzá akarok

járulni egy kevéskével a maguk győzelméhez... No, Isten velük, nyomdász elvtársak...

Meghatott, forró érzéssel nézett utána mindenki. Ez a töpörödött emberke nem is sejtette: mennyi harci elszántságot villanyozott bele a szivekbe. Akik hallották őtet, szájról szájra adták a szavait. Pedig a pénztáros nagyon szerette volna visszaadni neki azt a 20.000 koronát, amit odavitt, mert látszott rajta, hogy nem sok fölösleges garassal rendelkezhet. De hát ki mert volna ilyen durván belegázolni egy kristálytisztá proletár-lélek szent hevületébe?...

Ilyen jelenetek napról napra követték egymást, persze: más-más variációkban.

Ezenközben a politikai helyzetben olyan változások történtek, amelyek a kormány érdekeit — a kizárással ellentétben — a sztrájk ellen hangolták. Tudniillik a szanálási program vitája a nemzetgyűlésben befejeződött és így a kormány már nem félt a kellemetlen ellenzéki kritikától, amely a kizárás idején nélkülözte a kellő publicitást. Most már magának a kormánynak is szüksége lett volna a sajtóra, de meg a szanálási program *végrehajtásával* kapcsolatban — különösen a Nemzeti Jegybank föllállításával, illetve annak részvénykibocsátási akciójával összefüggésben — oly nagy reklámra, hírlapi propagandára, sőt egyéb nyomtatványra lett volna szüksége, hogy egyenesen súlyos problémává fejlődött szemében a nyomdássztrájk.

Ezek ellenére a husvét beköszöntött, anélkül, hogy a sztrájk ügyében változás történt volna. Csupán a lap-szindikátus elnöke, Ágai Béla buzgólkodott csöndben a sztrájk megszüntetése érdekében. Még a husvét előtti szombaton érintkezést keresett Peidl Gyula nemzetgyűlési képviselővel, a nyomdásszervezet egykori vezetőjével és őt kérte föl a béke közvetítésére. Peidl Gyula készséggel vállalta ezt a szerepet, ám ez a kísérlet nem vezetett eredményre, mert a munkaadók még mindig elég szűkkeblűséget tanusítottak. Bár a közvetítő tárgyalások során a munkaadók lényeges módosításokat eszközöltek korábbi javaslatukon, az április 22-én lefolytatott közös tárgyalás alkalmával a munkások képviselői még maguk sem voltak abban a helyzetben, hogy a végső fokon fölkinált bértételeket kielégítőknek találhatták volna. De azért vállalták, hogy azt a megállapodástervezetet, ad referendum véve, a főbizalmiférfiak elé terjesztik.

A főbizalmiférflak értekezlete április 23-án *ezt a javaslatot elvetette* és a harc további folytatása mellett foglalt állást.

Ez az állásfoglalás azonban nemcsak a munkaadókat konsternálta, hanem akcióra inspirálta magát a kormányt is. Április 24-én a szakszervezet és a Főnökegyesület szűkebb vezetősége meghívást kapott a kereskedelmi miniszterhez. Ezen a közös tárgyaláson megjelentek *munkás* részről: Wiesenberger Vilmos, Göncz Mihály, Guttmann Jakab, Gyürey Rudolf, Rothenstein Mór és e sorok írója; *munkaadói* részről: Schwartz Felix, Péter Jenő, Székely Artur, Kellner Albert, Markovits Kálmán. Ott volt Schilling miniszteri tanácsos is. Az elnöklő Walko kereskedelmi miniszter azonban mindjárt bevezető beszédében elvétette a dolgát, mert meggondolatlan kijelentéseivel amig egyrészt dacos ellenállásra kényszerítette a munkásságot, addig másrészt lovat adott az amugy is főnhéjázó munkaadók alá, ami még jobban elmérgesítette a helyzetet...

A kereskedelmi miniszter beszédének lényege az volt, hogy *ha másnap déli 12 óráig a felek nem tudnak megállapodásra jutni, a kormány „kénytelen lesz“ erősebb rendszabályokhoz folyamodni.* A szervezet vezetője erre — nem minden irónia nélkül — rögtön azt felelte, hogy a munkásság örömmel üdvözl minden okos rendszabályt, olyat, amely alkalmas békét teremteni és a munkások megélhetését biztosítani. Minden ezzel ellenkező rendszabályt — mondotta — teljesen elhibázottnak tart, mert abból minden egyéb, csak termelő munka nem fakadhat. El tárgyalás végén egyébként a munkások tettek bizonyos engedményt. A nappali munkásoknál lementek 90.000, a werkgepszedőknél 100.000 koronára. Ám mindez nem használt. A munkaadók, bizva ezekben az „erősebb rendszabályokban“, egy tapodtat sem voltak hajlandók kimozdulni elfoglalt pozíciójukból, sőt odáig mentek, hogy a kormány képviselte előtt a legcsunyább módon megvádolták a főbizalmi testületet. Azt mesélték, hogy az akadályozza meg a békét, mert terrorizálja a vezetőséget és megakadályozza a tömegek szabad akaratmegnyilvánulását. Beszélték még politikai tendenciákról, végül az elnökük kijelentette, hogy ha a nyomdai munkásság leszavazhatna, 85%-a elfogadná a munkaadók javaslatát. Hozzátette még: ha ebben ők tévednének, hajlandók azt a bérjavítást megadni, amit a kormány rájuk parancsol.

Április 25-én a főbizalmiférfiak elé került a kereskedelmi minisztériumban lefolytatott tárgyalás eredménye, illetve eredménytelensége; a főbizalmtestület erre a következő határozatot hozta:

A nyomdai munkások főbizalmtestülete 1924 április 25-iki ülésében megállapítja, hogy a főnökök javaslatát egyhanguan elvető április 23-iki állásfoglalása a sztrájkban álló nyomdai munkások összességének érzését és hangulatát fejezte ki. A főbizalmiférfiak megbotránkozással látják, hogy április 23-iki állásfoglalásuknak úgy a munkáltatók, mint alkalmi sajtójuk átlátszó célzatossággal olyan tendenciákat imputálnak, amelyek az igazi tömegakarat megnyilvánulásának elfojtását célozzák. E valóltan állítás megcáfolása végett a főbizalmtestület fölkéri a szervezetet vezetőségét, hogy a munkáltatók javaslata fölött haladéktalanul rendelje el a sztrájkoló nyomdai munkások között a minden befolyásolhatástól mentes, titkos szavazást.

A vezetőség e határozat értelmében április 26-án elrendelte a munkaadók javaslata fölött a titkos szavazást. Ez a szavazás egyik legszebb fejezete volt ennek a hatalmas bérharcnak.

Már reggel 8 órakor sűrű csoportok lepték el a Gutenberg-Otthon környékét, hogy mielőbb bejuthassanak a szavazóhelyiségekbe. Az egész vezetőség permanenciában volt, kiegészítve a főbizalmiak által delegált 12 tagú választást ellenőrző bizottsággal. Nagyszerű technikával még előző este olyan választási apparátust teremtett a vezetőség, amely valósággal meglepte az ott járt újságírókat és a hatóság egyik képviselőjét. A legszigorubb pontossággal ügyelt mindenki arra, hogy a választás valóban *titkos* legyen és hogy szavazatának elkészítésénél senki befolyásolás vagy terror alá ne kerülhessen. A szavazóknak három termen kellett végigsétálni. Az elsőben megkapták választásra jogosító kartonlapjukat, a másodikban e kartonlap leadása ellenében megkapták szavazólapjukat a borítékkal és a harmadikban szavaztak. A Bérkocsis-utcai oldalon jöttek és a Sándor-téri oldalon távoztak a szavazók. Távozásuk előtt szavazatukat egy urnába dobták.

Érdekes látvány volt a szavazók fölvonulása. Komolyan, ünnepélyesen fogta föl mindenki ezt a szavazási aktust. A sztrájkolók mintha érezték volna, hogy most saját sorsukat kovácsolják... De a szemekben dacos elszántság lobogott. Soha még ilyen egységes nem

volt a nyomdászok tábora. Amint jöttek sorra-rendre, nők, férfiak, öregek és ifjak: fegyelmezett egymásutánban, szinte hangtalanul adta le mindenki szavazatát. Csak a vezetőségi tagok tájékoztató megjegyzései törtek meg az ünnepélyes csöndet:

— Erre tessék, szaktársak!

— Van ceruzája? Ha nincs: tessék!

És mindenki kézhez kapott egy ceruzát, ha ilyen-nel nem rendelkezett.

De időközönként nagyon megkapó és humoros jeleknek is váltogatták egymást. Sokan jöttek lázas izgalommal, bizonyos elfogódottsággal, sőt idegességgel is. Ezek persze félszeg helyzetbe kerültek, amikor a szavazóhelyiségbe léptek, mert ott abszolút nyugodtságot, udvarias fogadtatást és csöndet találtak. Ez zavarba hozta őket.

Egy nagyon idős nyomdai munkásnő azonban még a szavazóhelyiségben funkcionáló vezetőségi tagot is sulyos zavarba hozta. Amikor ugyanis belépett a szavazóhelyiségbe és kézhez kapta ceruzáját, tétován bámult a szavazólapra, majd töprengve nézett körül. Lát-szott rajta, hogy teljesen tanácstalan. Végre elszánta magát és odalépett a szavazást vezető bizottsági taghoz és hamisítatlan óbudai németiséggel így szól hozzá:

— Was muß i da mach'n?...

A bizottsági tag megmagyarázza neki.

— Abstimmen! — feleli. — Dös was i! Aba wie soll i dös mach'n?

Végül kiderül, hogy nem tud magyarul olvasni, no meg a pápaszeme sincsen kéznél.

— Hát nézze, mutterkám — mondja neki a bizottsági tag —, az egész dolog nagyon egyszerű. Ha dolgozni akar, huzza ki ezt a sort, ha tovább akar sztrájkolni, huzza ki ezt a sort. Ennyi az egész.

— Na ja — feleli —, *én akarsz dolgozni, de net mit a so a Lohn! ... Dös nim i net an.*

Mit volt mit tenni: a bizottsági tagnak kellett megmutatni, hogyan kell a javaslat *ellen* szavazni.

Voltak egyéb humoros megnyilvánulások is, amelyek azonban csak a szavazatok fölbontásánál derültek ki. Az utcán ugyanis több segédmunkás és munkásnő, akik nem voltak biztosak a dolgukban, egyes szakmunkásoktól kértek fölvilágosítást arra nézve, miként kell leszavazniok. A legtöbbje ilyen feleletet kapott:

— Huzza ki az *első* sort. Ennyi az egész.

Ezek, persze, szót fogadtak és el sem olvasva a szavazólap szövegét, szolgai módon kihúzták az *első* sort. Ezt:

Szavazólap.

Egészen természetes: ezek a szavazatok megsemmisítettek.

Dél felé már óriási tömeg szorongott a Bérkocsis-utcában. A rendőrség is kivonult és a vezető rendőrtisztviselő előbb fölment a szervezetbe megtekinteni a szavazást. Amikor azonban látta azt a fegyelmezett, pedánsan demokratikus megnyilvánulást, udvariasan elköszönt és lent az utcán intézkedett, hogy a Bérkocsis-utca ama részén szüneteljen a kocsiközlekedés...

A délelőtti folyamán megtudta a vezetőség, hogy a lent várakozó tömeg között néhányan az alábbi szövegű röpcédulát osztogatják:

Szaktársak! Szaktársnők!

Háromheti harc után munkaadóink még mindig nem akarják belátni, hogy a nyomdai munkáságnak *joga van ahhoz, hogy a nyomdai parból megéljen!* A főnökök javaslata, mely alkalmas arra, hogy a nappali és a lapszemélyzetek közé éket verjen,

elfogadhatatlan!

A ti szavatokon mulik, hogy ez a merénylet ne sikerüljön és a nappali nyomdászok is megkapják a kért javítást úgy, amint ezt a lapszemélyzeteknek följajánlották.

Több szaktárs.

Noha az agitáció mindenféle szavazás előtt egészen természetes és megengedett dolog, a vezetőség mégis arra szólította föl a röpiratosztogatókat, hogy szüntessék be agitációjukat. Ennek rögtön meg is volt a hatása.

A szavazásnak hire futott az egész városban. És amíg a kereskedelmi minisztérium ugyyszólván félóránként kért jelentést a szavazás eredményéről, ami a kormánykörök élénk érdeklődését mutatta, addig a polgárság köréből számosan személyesen keresték föl a szavazás színhelyét, hogy nagyon érdekes formában jutassák kifejezésre a sztrájkolók iránti rokonszenvüket.

Az egyik ilyen jó módu polgárember a sztrájkolók közé vegyülve, rövid egy óra leforgása alatt 3 millió koronát osztogatott széjjel a családos sztrájkolók között. Egy másik pedig a közeli vendéglőben 7 hekto-

liter bort bocsátott a harcban állók rendelkezésére. Szavazás után sokan mentek oda egy-két pohár borra, de jellemző, hogy az adakozó nevét senkinek nem sikerült kinyomozni. Még a kocsmárosnak sem.

A szavazás eredményét legidegesebben a lapok szerkesztősegei lesték. Minden negyedórán csilingelt a telefon és senki nem győzte a sok újságíró kíváncsiságának a kielégítését. Minden lapnyomdában este felé begyújtották a szedőgépeket, mert biztosra vették, hogy a nyomdászok a sztrájk beszüntetése mellett fognak dönteni. De nem így történt. Este $\frac{1}{8}$ órakor készült el a szavazatszámláló bizottság munkájával, amelynek eredménye a következő volt:

Leszavazott 2941. A javaslatot *elvetette* 2703, a javaslatot *elfogadta* 203, megsemmisített 35.

A nyomdászok szervezeti szabályzata értelmében a sztrájk folytatásához a sztrájkban állók szavazatának *négyszázötven* szükséges. Ahhoz tehát, hogy a munka felvétessék, *körülbelül 600* szavazatra lett volna szükség. *A munkaadók javaslatát tehát fölényes többséggel elvetették.*

Az esti órákban még mindig hatalmas tömeg hömpölygött a Bérkocsis-utcában és várta a szavazás eredményét. Amikor végül a vezetőség egyik tagja a szervezet hivatalának ablakánál megjelent, siri csönd támadt a zűmmögő embersokaságban. A vezetőségi tag csak ennyit jelentett ki az ablakból:

— A munkaadók javaslata *óriási többséggel el van vetve!*

Orkánszerű taps és éljenzés volt erre a felelet, ám néhány perc múlva üres volt az utca, mindenki sietett haza a fárasztó, hosszas várakozást kipihegni...

A szavazás tehát fényesen igazolta a főbizalmiakat, akiknek testületét a munkaadók olyan súlyosan meggyanúsították és a kormány, valamint a hatóság előtt befeketítették. Mindez azonban nem sokat jelentett, mert a szavazás után néhány órával, este 10–11 óra között már küldöncök kézbesítették az eddig megjelentetett lapoknak az alábbi belügyminiszteri rendeletet:

Magyar Királyi Belügyminisztérium.

Szám: 82.500. (1924.) VII. Tárgy: A Budapesten megjelenő időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltása. A Budapesten megjelenő időszaki sajtótermékek további megjelenését és terjesztését a kormány által kiadott Reggeli Hírek és Esti Hírek

kivételével megtiltom. Mert a nyomdai bér munkások sztrájkja következtében beállott helyzet oly komoly jelenségeket vetett fölszínre, amelyek a kormányt sürgős és elhatározó intézkedések megtételére kényszerítették. A nyomdaipari munkaadók és a munkások szakszervezetének kiküldöttei között ugyanis megállapodás jött létre, mellyel a munkások követeléseit több mint 50 százalék erejéig teljesítették. Azonban ezt a megegyezést a munkások ugynevezett „főbizalmi” testülete elutasította. A kereskedelemügyi miniszter ur erre a sztrájkoló munkásság képviselőinek tudomására hozta, hogy amennyiben folyó hó 25-én déli 12 óráig az ő magatartásuk következtében kielégítő megegyezés létre nem jöhetne, a kormány kénytelen lesz erősebb intézkedésekhez nyulni. Azonban e fölhívásnak sem lett eredménye.

Igy kétségtelen, hogy az ugynevezett főbizalmi-testület e magatartása, a munkásság terrorisztikus föllépése a nagy tömeggel szemben messze tulmegy a szoros értelemben vett bérharc fogalmán és kerekein. Ezt a helyzetet komplikálta még az is, hogy egyes időszaki fővárosi sajtótermékek, dacára a nyomdászsztrájkknak, mégis megjelentek, még pedig azok, amelyek szélsőséges irányuak és így alkalmasak arra, hogy a közvéleményt egyoldalulag izgató irányban informálják. Ezt az ország köznyugalma és közrendje megóvása érdekében megengedhetőknek nem tartom, s nehogy az olvasóközönség e szélsőséges sajtóorgánumok hiradásai által félrevezettség, indokoltnak találtam, hogy a Budapesten megjelenő összes időszaki sajtótermékek megjelenését és terjesztését megtiltsam. Kivételt képeznek a kormány által a közönség tárgyilagos tájékoztatása céljából kiadott sajtótermékek. Erről Polgármester urat tudomás és az érdekelt időszaki lapok kiadóival való közlés végett értesitem.

Budapest, 1924. évi április hó 26-án.

Rakovszky s. k.

A székesfőváros polgármesterének Budapesten.

A másolat hitelül *Bartunek*, irodavezető h.

Most már kézenfekvő volt, hogy a kormány beváltotta a kereskedelmi miniszter utján hangoztatott fenyegetését az „erősebb rendszabályokat” illetően. E rendelet betiltotta a Népszava, a Szózat és A Nép megjelenését, ellenben kormánypalástba burkolta és szabad megjelenést biztosított az ezután már szintén a munka-

adók által előállított Reggeli Hírek, Esti Hírek és Morgenzeitung című úgynevezett „tárgyilagos” lapoknak.

Ez a kormánybeavatkozás, amelyen súlyos és példátlanul álló megsértése volt a sajtószabadságnak, olyanira kritikus stádiumba juttatta magát a bérharcot. *Most már biztosítva volt a lapkiadók kényszerű szolidaritása, mert hiszen egyikük sem ugorhatott volna ki a kartelből, még ha akart volna is.* Az 500 milliós pónálé már nem jelentett semmit. A sztrájkoló munkások nem remélhették, hogy a Népszava, a Szózat és A Nép megjelenése végül kiugrásra bírja a többi lapokat, ami azután fölbomlasztja a szindikátus és a főnökök ellenálló erejét. Most már tisztára egy lapra volt főlteve a játék: — *a kikoplattatásra.*

Ez a körülmény hallatlanul izzó hangulatot teremtett. Április 27-én már nem jelenhetett meg a Népszava, amit első percre a munkásság nem tudott magának megmagyarázni. Pánikszerű volt a helyzet és hamarosan olyan hírek szállingóztak, hogy a kormánynak ezt az első erőszakos rendszabályát hamarosan követni fogják a többiek is. Beszéltek kiutasításokról, illetőségi helyre való toloncolásokról és egyebekről, de a sztrájkolók közül sokan tanácskoztak már erre vonatkozó retorziókról is.

— *El kell utaztatni külföldre 50—60 gépszédőt, egy csomó rotációsgépmestert és öntőt!* Majd meglátjuk azután, hogyan kezdenek lapokat csinálni a sztrájk után...

Ilyen kívánságok teljesítésére ösztökölték egyre a vezetőséget. A sajtó elnémitása után a szervezet vezetősége, ugyancsak április 27-én, tájékoztató röpiratot adott ki „Budapest közönségéhez”, amelyet mohón kapkodtak szét az emberek.

De, nem maradt tétlen a szociáldemokrata párt és a Szakszervezeti Tanács sem. Ők is röpirattal fordultak a munkássághoz és a kormány eljárását élesen megbélyegezve, fegyelemre, higgadtságra intettek, azonkívül a nyomdai munkásság támogatására hívták föl az összmunkásságot. A röpiratok mindenfelé élénk szenzációt keltettek, de néhány óra múlva már rendőrök és detektívek szállták meg a Világosság-nyomda környékét, hogy megakadályozzák a különböző röpiratok széthordását. Ez ugyan nem sokat segített, mert a röpiratok a legnagyobb felfangossággal bár, de mégis

eljutottak rendeltetési helyükre. Sőt. A nyomdászszervezet röpiratát maga a rendőrség is segített terjeszteni. Az eset így történt:

A röpirat első két csomagját, az azt cipelő segédmunkással együtt elcsípték a közelben leskelődő detektívek. Nosza, vitték őket diadalmasan a főkapitányságra. Jelentést tettek az „illetékes hely”-nek és bemutatták persze magát a röpiratot is. Am amikor az „illetékes hely” azt olvasta a rettegett röpiratban, hogy *„de egyenesen hátbatámadásnak kellene minősítenünk minden olyan akciót, amely más szakmák munkabeszüntetésében jutna kifejezésre”* — nyomban kiadta az utasítást, hogy a lefogott embert azonnal bocsássák szabadon: *a röpirataival együtt...*

A harc elmérgesedése az ujságírók testületét is megmozdulásra serkentette. Ugyanis nagyon sok ujságírónak az exisztenciája sodródott veszedelembe. A Magyarországi Ujságírók Egyesületének választmánya tehát ülést tartott, amelyen megbizta *Pakots József* és *Lázár Miklós* vezetőségi tagokat, hogy „haladéktalanul járjanak el és tegyenek meg minden lehetőt úgy az Ujságkiadók Szindikátusánál s a Főnökegyesületnél, *mint a nyomdai munkásság képviselőjénél*, valamint a kormánynál, hogy a katasztrófával fenyegető helyzet mielőbb megszűnjék“.

A két megbízott április 28-án föl is kereste a nyomdászszervezet vezetését, hogy tájékozást nyerjen a valóságos helyzetről. Azután a miniszterelnökhöz mentek, akit részletesen informáltak.

Ezen a napon fordult a szervezethez *dr. Hetényi Imre* főkapitányhelyettes is, aki egészen szokatlan formák között ugyan, de igyekezett egyezséget teremteni a harcoló felek között. Majd szép szóval, majd fenyegetéssel, végül majdnem rimázkodással akart hatni az érdekeltekre — minden eredmény nélkül. Ő árulta azonban el azt az érdekes titkot is, hogy tudomása szerint *e sorok írója — mint az ellenzék feje — akadály a békekötésnek...* A szervezet megbízottai, akik vele a tárgyalást folytatták, mosolyogtak e naivitáson. Csak éppen e hír *forrását* nem tudták kinyomozni... Végül a szervezet vezetője megmagyarázta a főkapitányhelyettes urnak, hogy ő hiába akarja plakáton fölszólítani a munkásságot a munka fölvételére, ez nem igen járhat sikerrel, mert a nyomdai munkások tábora nem egy csűrhe, amely ilyen plakáttól megrémülve, szalad —

fejet hajtani a tőkének. Egyébként próbálja meg a főkapitányhelyettes ur olyan plakát kiragasztását is, amely a munkaadókat fölszólítja és figyelmezteti, hogy — minden főnökegyesületi terrortól védve — egyenkint is teljesíthetik a munkások kívánságát és dolgoztathatnak. Ettől függetlenül azonban kijelentette, hogy a rendőrség mindennemű beavatkozását a polgári szabadságjogok legsúlyosabb megsértésének tekintti a nyomdai munkásság, ami ellen a leghatározottabban tiltakozik. A főkapitányhelyettes ur erre erősen exkuzálta magát és védekezésül fölemlítette, hogy a harcoló felek nem is tudják, milyen veszedelem fenyegeti az országot: *jobboldali puccs készül*, amely a sajtó némaságát akarja kihasználni céljainak előmozdítására. Ez pedig az ország sirbatételét jelenti. A munkások képviselői mosolyogtak e rémlátáson, amelyet valószínűen a létüket és fönntartásuk szükségességét igazolni szándékozó titkos nyomozók fantáziája szült...

A nyomdászegylet ügyésze, dr. Pető Ernő ugyancsak ezen a napon keresett érintkezést *Zsitvay Tibor* nemzetgyűlési képviselővel, a Ház alelnökével, akit részletesen informált a helyzetről és nyomatékosan utalt arra, hogy *most már neveket dobtak a köztudatba*, mint akik munkásrészen okozói a béke meghiúsításának. *Zsitvay Tibor* ez információ eredményeként a miniszterelnököt világosította föl e rágalmak alaptalanságáról.

Ezzel egyidőben történt, hogy *Peidl Gyula* nemzetgyűlési képviselő más ügyben értekezvén *Vass József* népjóléti miniszterrel, aki, amikor szóba került többek között a nyomdászok bérharca is, készséggel vállalta a kormány képviselőjében a közvetítést. Rögtön tárgyalt is a miniszterelnökkel, akivel megállapodott, hogy milyen formák között kíséri meg a béke létrehozását. Közben a nyomdatulajdonosok audienciát kértek a kormány elnökétől, aki fogadta is őket.

Április 30-án *Vass* népjóléti miniszter magához kérére ugy a munkaadók, mint a munkások képviselőjét, ellenben a tárgyalást külön-külön folytatta velük. A munkásság képviselői — *Wiesenberger*, *Göncz*, *Kirsteier*, *Guttmann*, *Gyürey* és e sorok írója — hosszas tanácskozás után kijelentették, hogy a munkásság hajlandó békét kötni, ha a nappali munkások javítását fölemelik 70-ről 90 ezer koronára és a werkszedők javítását 85-ről 100 ezer koronára. A népjóléti miniszter

erre azt javasolta, hogy a nyomdai munkásság *előbb vegye föl a munkát* és utána állapodjék meg a főnökökkel ezekben a bértételekben. Arra a kérdésre, hogy ez esetben ő vállalja-e a garanciát e követelés teljesítését illetően, kijelentette, hogy miután meggyőződött a munkásoldal őszinte békekészségéről, *az egész kormány nevében garantálja e kívánság teljesítését.*

Ellenben ezután kinos meglepetés érte az összes érdekelteket. Május 1-én a munkaadók Schilling miniszteri tanácsos utján a következő választ küldték a munkásoknak:

Belemennek a munkaadók a tárgyalásokba, de:

1. A kollektív szerződés hatályát veszítette.
2. A főbizalmi testület revízió alá veendő.
3. Számolás bevezetése a szedőgépeknél.
4. Lapoknál korrektornak bárkit alkalmazhatnak.
5. A műszaki személyzet nem rendszabályozható meg.

Május 2-án délelőtt ½9 órakor ismét tanácskozás volt a népjóléti miniszternél, ahol a szervezet vezetője, *Wiesenberger Vilmos* részletesen megindokolta, miért kell a munkásoldálnak ezeket a kívánságokat kereken visszautasítani. Részletesen magyarázta meg, hogy e hirtelen fölbukkanó kívánságok mit jelentenek a nyomdai munkásságra nézve és mennyire nem szolgálják az agyonvédezt kizsújemek érdekeit. A szakszerű magyarázatokkal a népjóléti miniszter nagyon meg volt elégedve és ki is jelentette, hogy a béke akadályát a munkaadók oldalán látja, amiről tájékoztatni fogja a miniszterelnököt is. A népjóléti miniszternél folytatott tárgyalások ezzel be is fejeződtek — *teljesen eredménytelenül.*

Ugyanezen a napon ült össze a nemzetgyűlés, amelyet a szociáldemokrata párt parlamenti frakciója Drózdý Győző, Szilágyi Lajos, Szakács Andor, Beck Lajos, Meskó Zoltán, Rupert Rezső és Hegymegi-Kis Pál ellenzéki képviselőkkel egyetemben, a házszabályok 255. §-a alapján hivatott egybe. A nemzetgyűlésnek ez a tanácskozása, illetve ellenzéki vihara döntő lökést adott a sztrájk befejezésének...

Az egész ország közvéleménye, de még a külföld is lázasan figyelte ezt a markáns megnyilatkozást. A kormány érezte ezt, mert egészen különleges és szokatlan formában készült erre az ülésre. Az egész parlamenti térséget szigorú rendőri kordon zárta körül. Még a hallottak is gyanusak voltak. A legszigorubb igazoltatá-

sok után lehetett csak a parlamenti karzatra följutni. Ez a súlyos gyanakvás például roppant furesa és neveltséges helyzetbe hozta később magát a népjóléti minisztert is, akitől a munkások megbízottai — a vele való tárgyalás befejezte után — karzati jegyeket kértek az őket egészen közelről érintő esemény tanulmányozása céljából. A miniszter készséggel teljesítette e kívánságot és titkársa útján azonnal telefonáltatott a háznagyi hivatalnak a jegyek kiszolgáltatását elrendelve. Mégis, amikor a munkások megbízottai nagynehezen áttörve a parlamenti térség rendőri kordonát, bejutottak a háznagyi hivatalba, ott jegyek helyett a következő szöveggel ellátott írást kapták kézhez:

A nemzetgyűlés háznagyi hivatalától.

Rendelkezés a VI. számú portás részére.

Alábbi nevezetű jelentkezők: névszerint: Wiesenberger Vilmos, Pajor Rudolf, Kirsteier János, Göncz Mihály, Guttmann Jakab és Gyürey Rudolf értesítendő, hogy jegy hiányában a háznagyi hivatalnak nem állott módjában a kért jegyeket kiszolgáltatni.

Budapesten, 1924. évi május hó 2-án.

Olvashatatlan aláírás.

osztálytanácsos,
a háznagyi hivatal vezetője

Ezzel szemben nagyon sok karzati hely volt üres. Am azokat benépesítette a kormány félelme és aggodalma...

Az ülés összehívását *Peidl Gyula* egy hatalmas, minden ízében gondosan fölépített és mély hatást keltő beszédben indokolta meg. Először rátért a közszabadságok súlyos megsértésére, a lapok betiltására, az egyesülési és gyülekezési jog korlátozására, a május elsejei ünneplések betiltására, az országban uralkodó kémrendszerre, amely saját létének igazolása érdekében jelenleg is olyan tarthatatlan rémhireket kolportál, mintha a munkásság a nyomdászsztrájk előcsatározásával forradalomra, vagy legalább is politikai megmozdulásra készülne.

Peidl Gyula ezután részletesen ismertette a nyomdaiparban történt harsogó eseményeket, körülményeket és részleteit. Rámutatott a munkaadók magatartására, amelyet a diktatura bukása után a kollektív szerződéssel szemben tanúsítottak és amellyel a súlyosan csökkentett életnivót ezen a helyzeten igyekeznek megtartani. Rámutatott a nyomdaiparban bekövetkezett változásra, arra, hogy az ipar nagyrésze egyes bankok kezébe került, ami egyik fontos oka annak, hogy

ma Budapesten ilyen hosszú ideig tartó nyomdászsztrájk van. Én azt hiszem, nem vagyok messze a valóságtól, ha a *kormányoknak az egész világon példátlan brutalitását, amellyel egy munkásréteg kenyer-harcába avatkozik, annak a nagy bankbefolyásnak tulajdonítom, amelyet az élet minden vonalán érzünk, amelyetől a kormány nem tud szabadulni és amelyetől kormánytagok és magasállású köztisztviselők ingyenrésztvényeket kaptak. A kép teljességéhez tartozik, hogy Budapesten 237 nyomdában folyik a bérharc összesen 4000 munkással. Ebből 35 nyomdavállalat, közöttük két konzernnek 12 vállalata, 3200 munkást foglalkoztat, tehát az *összességnek 80%-át*, míg a többi 202 üzem 800 munkást foglalkoztat, tehát az *összességnek a 20%-át*. Hogy a *sztrájk befejezése után ebből a 202 üzemből hány lesz még meg, azt én nem tudom.* (Eckhardt Tibor: „Ez a cél! A nyomdatrösztöt kiterjeszteni, egyes nyomdákat agyonütni, ez a céljuk!”) Amint hogy azt sem tudom, hogy ezt a közel négy hete tartó *szünetelést a napi sajtónak melyik része éli majd át és melyik nem.* (Eckhardt Tibor: „Miklós Andor!”) Mindenesetre érdekes, hogy az egyik, a nagyobbik ilyen nyomdakonzern azonos azzal a sajtóvállalattal, amelyetől a nyomdászsztrájk és a nyomdászsztrájk kiindult. Ha tisztára jogi alapra helyezkedünk, föl kell tenni a kérdést, hogy tulajdonképpen ki követelt el szerződösszegést, ki sértette meg a kollektív szerződést? Az egyik oldalon vitathatatlan, hogy a munkásság egy elenyésző kis része, 60–70 ember a kollektív szerződésbe ítköző módon a munkát beszüntette. A munkásszervezetek illetékes képviselte erre kijelentette, hogy ez a lépés jogtalan, a kollektív szerződésbe ítközik és a maga részéről kész volt ennek a sztrájknak a megszüntetésére. A munkások szervezete részéről tehát miután a kollektív szerződést a munkásszervezettel kötök és nem egyes munkásokkal, kollektív szerződösszegés nem történt. Mi történt a másik oldalon? A munkaadók hivatalosan kizárták előbb a napilapok munkásait, két-három nappal később, a nappali munkásokat is, ugy hogy egészen nyilvánvaló, hogy szerződösszegést a nyomdafőnökök követ-tek el. (Propper Sándor: „A kormány egyenes tanácsára!”)*

A nyomdafőnökök ezzel az eljárásukkal megakadályozták azt, hogy a nyomdászszervezet érvényt szerezzen fölfogásának és a sztrájkba lépett 60–70 nyomdász ismét elfoglalja munkahelyét. Ehelyett a sztrájkot kiszélesítették, aminek még további kimélyítéséhez alaposan hozzájárult a kormány rendelete is. Mi történt ezután? Egy intervencióra, körülbelül másfél heti kizárás után, a munkások föl- vették a munkát. Ám az a jogos elhatározás érelődött meg bennük, hogy ha már az utóára dobták ki őket, akkor nem mennek vissza dolgozni addig, amíg munkabéreiket csak valamennyire arányba nem hozzák a megélhetési viszonyokkal. Tehát bérköveteléseket terjesztettek elő, de ennek ellenére föl vették a munkát a munkaadók amaz ígérete ellenében, hogy haladéktalanul megindítják a tárgyalá- sokat a bérkérdésben. A nyomdafőnökök formailag eleget tettek a kívánságoknak: belementek a bértárgyalásba, lényegileg azonban folytatták azt a politikát, amelyet 1919 végén kezdtek el és a mun- kásságnak olyan bérjavítást ajánlottak föl, amely a munkásságot nemcsak hogy nem elégíthette ki, hanem amelyet a munkásság egyenesen gunynak érezhetett. A munkaadók ajánlatának az volt a következménye, hogy a munkások most már kifejezetten bérharcba léptek. Hogy a bérémelesre való törekvés vagy ennek követelése indokolt-e vagy sem, erre vonatkozóan még néhány megjegyzést ki- vának tenni. A nyomdafőnökök egyesülete szükség szerint különböző paritásokat rágncál elő és ennek alapján „kimutatja”, hogy a mun- kások e sokféle paritás közül valamelyiknek hány százaléka hoz jut- nának a bérkövetelések teljesítése esetén. (Kiss Menyhért: „Meg- élhetési paritást adjanak!”) E paritásokra való utalás a munkássá- got nem elégítheti ki, mert elvégre a cukorkartell márkában tartó bankérdekeltség is fűtyül mindenféle paritásra.

Döntő fontosságú nem lehet egyéb, mint a nemzetgazdaság fundamentumát tevő munkaerőnek épségben tartása, mert ha ez főnkremeg, semmiféle politikával sem lehet pótolni. A legminimá- lisabb életszükségleti cikkeik beszerzése a tegnapielőtti nap folyamán heti 376.930 koronát igényelt, ezzel szemben egy nyomdász munka- bére 375.000 korona. Ebből a bérből kereseti adóra, kerületi pénztári

illetékre, egyesületi és egyéb illetékekre egy nyomdász elfizet 36.250 koronát, úgy hogy a számot fölfelé kikerekítve, 340.000 koronája marad a létfontartásra. (Propper Sándor: „Hol van még a ruha, a házbér, a gyerekek iskoláztatása?”) A fizetés tehát 340.000 korona, ellenben tisztára csak az életfontartás, a pusztá lét biztosítása 376.990 koronát igényel, úgy hogy már itt is 36.990 korona hiány mutatkozik. A fűtésre, ruházatra, vegyes kiadásokra és a lakásra, amelyek a heti keresetnek 35%-át igényelnék, nem jut egyetlen fillér sem, sőt magát az élelmiszerszükségletet sem biztosítja a heti kereset. Amikor így áll a bérharc kérdése, a belügyminiszter egy rendelettel jelentkezik és avatkozik bele a munkásságnak ebbe a kenyérharcába.

Itt fölolvasta az előző oldalakon között belügyminiszteri rendeletet, majd így folytatta:

Peidl Gyula: Két irányban kívánok ehhez a rendelethez néhány megjegyzést tenni. Az egyik a rendelet tartalmára vonatkozik, amely nem egy helyen ellenkezik a valósággal. Azt mondja a belügyminiszteri rendelet, hogy a nyomdai munkások követeléseit több mint 50% erejéig teljesítették. Kétségtelen, hogy a belügyminisztert itt valaki félrevezette. A valóság ugyanis az, hogy a munkások a kizárás tartama alatt és a kizárást követő együttes tárgyalások alkalmával munkabérük 50%-os fölemelését kérték, amit ezzel szemben a munkaadók fölajánlottak, az körülbelül 15 vagy 16%-os béremelés. Ezt is azonban nem egyszerre, hanem 9, majd utóbb 6 hónapon át részleteken kívánták folyósítani. A rendelet alapja tehát nem felel meg a valóságnak, valamint az sem, amit a rendelet a főbizalmiakról mond. Ha van olyan eljárás, amely a diktatura fogalmát teljesen kimeríti, akkor elsősorban a kereskedelemügyi miniszternek ama kijelentése az, amellyel a sztrájkban állókat megfenyegeti. Ez a rendelet április 26-án jelent meg, amikor este ismeretessé vált a sztrájkban álló nyomdai munkásság döntése, amelyet titkos szavazás útján hozott a sztrájk kérdésében. A szavazás eredménye pedig az volt, hogy körülbelül 2700 sztrájkoló munkás nem fogadta el a munkaadók javaslatát, 200 és egynéhány pedig a sztrájk befejezése mellett szavazott. (Bethlen miniszterelnök: 2300 pedig nem mert szavazni! — *Pikler Emil:* „Ez hazugság!” — *Baticz Gyula:* „Az ön rendőrtisztviselői jelen voltak a szavazásnál, belügyminiszter ur!”)

Peidl Gyula (a miniszterelnök felé): Kimutattam, hogy a budapesti nyomdákban 4000 munkás dolgozik. Ha tehát 2900 egynéhány leszavazott, akkor 2300-at nem üthettek el a szavazástól. A nyomdások szervezeti szabályzata értelmében a bérharc kérdésében csak azok szavazhatnak, akik a bérharcban közvetlenül érdekelve vannak. Ez tehát még a lehetőségét is kizárja annak, hogy a munkanélküliek és a munkában állók esetleg a sztrájk további folytatása mellett szavazzanak. Garantálom, hogy ha a szakma valamennyi munkása résztvenne egy újabb szavazásban, akkor lényegesen többen szavaznának a harc folytatása mellett. (Gróf *Bethlen István* miniszterelnök: „De az én információim mások!”) Azt mondja a rendelet, hogy terrorisztikus föllépés tűnik ki a főbizalmiférnak eljárásából. Kérdem a belügyminisztert, melyek azok a terrorisztikus cselekedetek, amelyek a nyomdászsztrájkjal kapcsolatosan egyáltalán fölmerültek? Azt mondja továbbá a rendelet, hogy a helyzetet komplikálta még az is, hogy egyes időszaki fővárosi sajtótermékek a nyomdászsztrájk ellenére is megjelentek. (Rothenstein Mór: „Dacára a munkaadók terrorjának!”) Aki nem elvakult, a rendeletnek ezt az állítását a józan észbe ütközőnek kell, hogy tekintse. A Népszavának és a Szózatnak megjelenése semmiféle közeledést nem jelent a szociáldemokrata párt és a fajvédők között. (Gróf *Bethlen István* miniszterelnök: „Dehogy nem!”) Ez a közbeszólás bizonyítja, hogy a kormány minden gazdasági és szociális kérdést egyedül csak a politikai elfogultság szemüvegén át tekint. A kormány fölfogása veszedelmes az egész ország közgazdasági életére, mert végső konzekvenciájában azt jelenti, hogy ha valamely üzem vagy iparág munkásságának bizonyos százaléka sztrájkba lép, a kormány intézkedni tartozik, hogy a többi százalék is sztrájkba lépjen. Ez történt a jelen esetben is! Teljesen esztelen lenne, hogy a munkások ott se dolgozza-

nak, ahol gazdasági követeléseiket teljesítik. Garantálom, hogy ha a Stádium- és a Világosság-nyomda mellett bármelyik nyomda teljesíti a munkásság bérköveteléseit, abban a nyomdában rögtön megindul a munka. (Gróf Bethlen István miniszterelnök: „Eleinte ők se teljesítették és mégis kaptak munkást!”) Ez pedig szemenszedett valótlan! A munkásság sohasem követhet el olyan esztelenséget, hogy ne dolgozzék olyan vállalatoknak, amelyek anyagi követeléseit teljesítették, nem adhatja magát oda eszközül ahhoz, hogy a nagy-tőke a gyöngébb vállalatokat tönkretegye. Ezt megteheti a kormány, de a munkásság ahhoz segídekzet nyújtani sohasem fog. Ami a terrorisztikus föllépést illeti, kérdem, *van-e tudomása a kormánynak arról, hogy a napilapok szindikátusa 500 milliós pónáléval kötelezi a vállalatokat arra, hogy a sztrájkot ne törjék meg.* Kérdezem, *terror-e ez, igen vagy nem?* Van-e tudomása a kormánynak arról, hogy a nyomdafőnökök egyesülete ugynevezett röpülőbizottsága végigjárja az összes budapesti nyomdákat és azzal a fenyegetéssel szorítja őket a kizárásra, hogy ellenkező esetben a sztrájk befejezése után törlik őket a Főnökegyesületből és nem kapnak munkásokat. A belügyminiszter rendelete, amely megfojtja a sajtószabadságot, nem hivatkozik törvényre. Mivel pedig nyilvánvaló, hogy ilyen törvény nincs, kérdem — nem először —, miben különbözik a sajtószabadság mai kezelése attól, ahogy az a bolsevizmus idején Kun Bélák által kezeltetett. (Eckhardt Tibor: „Csak a Vörös Újság jelenhetik meg!”) A háborus kivételes hatalomról szóló törvény nem alkalmazható erre az esetre. Hajlandó vagyok elhinni, hogy a kormánynak ez az állapot nagyon kedvez. Ha a sajtószabadság kérdését a kormány úgy kezelheti, amint ebben a rendeletben kezeli, ha a sajtót minden indokolás nélkül el lehet némitani, ha a kormány minden alapot nélkülöző indokokkal beleavatkozhatik a munkások és munkaadók közötti tisztán gazdasági harcba, ha ez mind lehetséges, akkor kétségtelenül tisztán időpocsékolás az, hogy az ország-nak nemzetgyűlése van. Tisztára energiapocsékolás, ha mi az ellen-zéki oldalról megkíséreljük fölrázni a kormány lelkiismeretét! (Horváth Zoltán: „Gróf szovjet!”) Ha ezt lehet csinálni, akkor elérkezett az ideje annak, hogy a kormányelnök álljon föl és deklarálja férfiasan, becsületesen, nyíltan a diktatúrát. Ami itt történik, az a legtisztább diktatúra. Mindezek alapján a következő napirendi javaslatot tesszem: (Olvassa.) „A nemzetgyűlés megállapítja, hogy a kormány a könyvnyomdai munkások kenyérharcába a tőkések já-vára egyoldaluan beleavatkozott. Súlyosbítja a kormány eljárását, hogy e beavatkozásával a sajtószabadság elvét megsértette és tör-vényellenes, diktatórikus módon az időszaki lapok megjelenését el-tiltotta. A nemzetgyűlés szükségesnek tartja, hogy a bérharcok le-hető elkerülése céljából haladéktalanul béregyeztető hivatalok léte-síttessenek. A nemzetgyűlés elhatározza, hogy május 3-án délelőtti ülést tart és ennek napirendjére kitűzi: 1. a belügyminiszter tör-vénybeütköző rendeletének, 2. a béregyeztető hivatalokról szóló kor-mányrendeletnek tárgyalását.”

A beszédre gróf Bethlen István miniszterelnök nyomban válaszolt. Szavait azonban állandóan megszakította az ellenzéki oldalon kitörő újabb és újabb vihar. A miniszterelnök végül is meghátrált, amennyiben kénytelen volt kijelenteni, hogy:

A kormány nem vonja kétségbe a munkásságnak azt a jogát, hogy a sztrájk fegyverével éljen, akkor, amikor és addig, amig jónak látja...

Fölszóaltak még Gömbös Gyula, Nagy Vince és Eckhardt Tibor nemzetgyűlési képviselők is, akik mindannyian a legélesebb támadásban részesítették a kormányt a lapok betiltása miatt. A nemzetgyűlési vi-

harnak, illetve a miniszterelnök ottan tanusított kényszerű magatartásának kétségtelen hatása hamarosan mutatkozott.

Közvetlenül az ülés után *dr. Agai Béla*, a Napilapok Szindikátusának elnöke fölkereste *Peidl Gyula* nemzetgyűlési képviselőt és arra kérte, legyen segítségére a béke megteremtésében.

Szombaton, május 3-án meg is indultak az erre vonatkozó tárgyalások, amelyek este 9 órakor *eredményre vezettek*. A szervezet vezetősége ezután a maga ülésében éjjel 12 óráig tárgyalta a megegyezést, végül magáévá tette. Vasárnap, május 4-én, délelőtt 10 órakor ült össze a főbizalmi testület, amely hosszabb vita után *33 szavazattal 26 ellenében szintén elfogadta a megállapodást*. A megállapodás szövege a következő volt:

Megállapodás.

1. A munkásság a két oldalról történt ratifikálás után a kijelölendő időben munkába áll.

2. A munkaadók által a közös bértárgyalóbizottságban április 22-én megajánlott és alább részletezett bértételek és az azokra vonatkozó határnapok változatlanul érvényben maradnak és az első javítás először május 10-én kerül kifizetésre.

3. A sztrájk következtében a kollektív szerződés megszűnván, a felek képviselői készségüket jelentik ki új szerződés kötésére.

Ez új szerződésre vonatkozó tárgyalások oly időben indítandók meg, hogy az új kollektív szerződés július 14-én legyen életbeléptethető.

Ezzel az időponttal lép hatályba:

4. az a 4. bértétel, amelyet a miniszterelnök ur öccsellenciája a nappali nem lapmunkások részére a munkaadók által fölajánlott 70.000 korona, a munkások által kívánt 90.000 korona (illetve 85.000 és 100.000 korona) közötti különbözet keretében megfelelőnek fog ítélni és folyó hó 7-ig tudomásunkra fog hozni.

5. Az elmúlt munkaszünetelés alkalmából technikai munkát végzett alkalmazottak minden háborgatástól vagy megtorlástól mentesíttetnek, viszont mentesek maradnak minden megtorlástól az olyan alkalmazottak is, akik a munkaszünetelés alkalmával technikai munka végzésére nem vállalkoztak. Ugyanugy nem érheti megtorlás a munkába visszatérő személyzeteket sem és nem tagadhatja meg senki az elhagyott munkahelybe való visszalépését.

A nappali nem napilapmunkáknál foglalkoztatott munkások 4. bérrésztét a miniszterelnök 15.000 és 20.000 koronában állapította meg. Ezek szerint a bérek a következőképen alakulnak:

1. Nappali szakmunkások bérjavítása:

Május 10-től május 17-ig hetenként	— — —	25.000
Május 19-től június 14-ig hetenként ujjabb	—	20.000
Június 16-től július 12-ig hetenként ujjabb	—	25.000
Július 14-től hetenként ujjabb	— — —	20.000
Május 10-től július 14-ig összesen	— — —	90.000

2. Nappali werkmunkánál alkalmazott gépszedők bérjavítása:

Május 10-től május 17-ig hetenként	— — —	30.000
Május 19-től június 14-ig hetenként ujjabb	—	25.000
Június 16-től július 12-ig hetenként ujjabb	—	30.000
Július 14-től hetenként ujjabb	— — —	15.000
Május 10-től július 14-ig összesen	— — —	100.000

3. Lapnál foglalkoztatott szakmunkások bérjavítása:

	Nappal	Éjjel	Vegyes üzem- ben
Május 10-től május 17-ig	— — 40.000	50.000	60.000
Május 19-től június 14-ig ujjabb	40.000	40.000	40.000
Június 16-től július 12-ig ujjabb	40.000	45.000	50.000
Július 14-től ujjabb	— — — 40.000	40.000	40.000
Május 10-től jul. 14-ig összesen	160.000	175.000	190.000

4. A munkásnők a fönti összegek 60, a segédmunkások a 65%-át kapják.

5. A kizárás által okozott munkabérvezteség 50%-át a munkaadók megtérítik, amely összegek május 10-én kifizettetnek.

6. A heti index a 10%-os standardjavítással együtt a fönti béremelésektől függetlenül továbbra is érvényben marad.

A vasárnapi nyomott hangulatban villámgyorsan terjedt el a hire a nyomdászsztrájk megszűnésének. Az emberek szájról szájra adták egymásnak ezt az örven-
detes újsgot, ami azt bizonyította, hogy a közvéle-
mény egy súlyos lidércnyomás alól szabadult meg. A
lapok a kiadóhivataluk kifüggesztett táblái között ezt
a hirt közölték mindenütt óriási betűkkel. Ugyancsak
vasárnap adta ki a belügyminiszter a most már sür-
gössé vált következő rendeletet:

Tárgy:

A Budapesten megjelenő időszaki sajtótermékek megjelenésének és terjesztésének engedélyezése.

A Budapesten megjelenő időszaki lapok betiltása tárgyában folyó évi április hó 26-án kiadott 82500/1924. — VII. sz. rendelet hatályon kívül helyezésével a Budapesten megjelenő időszaki sajtótermékek *megjelenését és terjesztését újból engedélyezem.*

Erről Polgármester Urat tudomásvétel és további intézkedések sürgős megtétele végett értesitem.

Budapest, 1924. évi május hó 4-én.

Rakovszky, s. k.

*

A májusi verőfény tündöklő pompában bontakozott ki és a csöndes, az elnémitott város fölélekezett. Az esti órákban már zakatoltak a nyomdai gépek, amelyek a hétfői lapok hirszolgálatát állították helyre. Befejeződött a nyomdászok négyhetes, kemény, elszánt harca, hogy ezzel a nyomtatott betű ismét lüktető, eleven életet vihessen a gazdasági, politikai és társadalmi élet petyhüdt vérkeringésébe...

Epilógus

E harc folyamán nagyon érdekes jelenség gyanánt ütközött ki állandóan a munkaadók presztizs-imádata. A legkritikusabb pillanatokban hajlandók voltak presztizs-kérdéseket gyártani. Még a békekötésnél is. Erre vall az a körülmény is, hogy görcsösen ragaszkodtak a megállapodás ama passzusához, amely szerint a *miniszterelnök* döntése határozza meg a legutolsó anyagi koncessziójukat, noha *ez már biztosítva volt az utolsó tárgyalásnál.* Ugyanigy ragaszkodtak ahhoz is, hogy a kollektív szerződés tekintessék — *békeföltétel gyanánt* — hatályon kívül helyezettnek. Ennek kómiкус konzekvenciája volt azonban, hogy egyébként *az árszabály minden pontját érvényesnek tekintették.*

A harc után emiatt roppant fonák helyzet állott elő. *Kollektív szerződés* — legalább *formailag* — nem lévén, a *békéltetőbizottság* sem működhetett volna. De mint-hogy sérelmek történhetnek a munka- és bérviszonyok

körül, tehát azt javasolták, hogy legyen egyelőre a békéltetőbizottság — *választottbíróság*. A munkások mosolyogtak e naivitáson, de belementek a játékba. Persze, az első ilyen ülésen kiderült, hogy ez az új formula — fából vaskarika. Kiderült, hogy választott bíróságnál nem elnökölhet soha munkaadó, azonkívül a választottbíróság ítélete *nem föllebezhetetlen*, minden szólva arról, hogy a választottbíróságba a felek minden egyes alkalommal külön-külön nevezik be választott bíráikat. Mit volt mit tenni? Vissza kellett állítani az első ülés alkalmával a *békéltetőbizottság* intézményét, a munkaadók kómikus presztizsfájdalmának sérelmére.

Ugyanigy jártak a munkaadók a bizalmiférfikérdéssel. Ők tulajdonképen azért kívánták a kollektív szerződést hatályon kívül helyezni, hogy ne kelljen elismerniök a bizalmiférfit. Ám, amikor a harc után a nagyobb üzemekben — eltérően a régi rendtől — a bizalmiférfi helyett az egész személyzet egyenként és külön-külön mászkált be az irodákba szappant kérni, szabadságidőt szorgalmazni, avagy egyéb más dolgokat is elintézni, — az igazgatóknak égneek állt a hajuk és sürgősen intézkedtek, hogy ezentul ismét csak a bizalmiférfi képviselje előttük a személyzetet...

Ugy látszik tehát, hogy a gazdasági harcban a presztizs-kérdés halálos sebet kapott.

*

A nyomdai munkásság heroikus harcában különleges szerep jutott a *művezető*eknek, akik — mint minden iparágban — itt is két malomkö közé szorultak. Súlyos volt a helyzetük: ez kétségtelen. A főnökök is két táborra oszlottak e kérdésben. Az okosabban gondolkozók azt vallották, hogy a művezetőt nem kívánatos sztrájktrő munkára kényszeríteni, mert hiszen a békekötés után azoknak ismét érintkezniök kell a személyzettel, amelyik izzó gyűlölettel fogja őket kezelni, ha sztrájktrőök voltak. Ebből pedig nem haszon, hanem csak károk származhatnak a vállalatra nézve. És az így gondolkozó főnökök nem is iparkodtak a művezető kísértésbe hozására.

Ám a másik kategóriája a munkaadóknak azt vallotta, hogy a művezető *bizalmi* embere a cégnek, tehát szakítania kell teljesen a munkástáborral és szívvlelékkel a munkaadó mellé kell állnia. Ezek próbára tették a művezetőök kollégiális becsületét. De a történelmi hűség kedvéért ide kell írni — *kevés sikerrel*.

Akadtak itt-ott egynéhányan, akik megszádltek és elbuktak... akik megtagadva munkáséletük mocsoktalan-ságát, elárulták munkástársaikat és eladták magukat a tókének, de viszont a legtöbben — *becsületesen viselkedtek*. Néhol egyenesen megrázó példáit szolgáltatták a hamisítatlan nyomdászkerkölesnek. Kár volna nevüket ideiktatni, mert ezzel — akaratlanul is — a munkaadói bosszu karjaiba vetnék őket.

Volt nyomda, ahol az egyik öreg művezető megtagadta a munkát, amire a nyomda azonnali elhagyására szólitották föl. Szó nélkül vette a kalapját, de nyomban csatlakozott hozzá a rotációs főgépmester és egy másik osztályvezető is. Egy másik nagyüzemben még egy hasáb kikötését is megtagadta az ősz művezető. A munkaadók közös lapjának szedését és nyomását pedig nem vállalta — egy „igazgató“ kivételével — egyetlen művezető sem. Ez az egy azonban gépen szedett. Ennek a nevét le kellene nyomtatnunk, de ez viszont — foltot ejtene könyvünkön...

*

Páratlanul áll a mozgalmak történetében az a harci taktika is, amelyet a jelen esetben a szervezet vezetősége alkalmazott. Amig máshol és más esetben a sztrájksegélyek rendszerint a második vagy a harmadik héten kerülnek kifizetésre és hosszú harc idején végül lecsökkennek avagy teljesen megszűnnek, addig ebben a harcban a segély már az első héten került kifizetésre és összege *hétről-hétre emelkedett*. Az első segély szakmunkások részére 60.000, nők és segédmunkásnők részére 40.000 koronában volt megállapítva. Az utolsó héten ez a segély 100.000, illetve 70.000 korona volt. Amig az első héten egyik-másik főnök uszítani próbálta munkásait az „alacsony“ sztrájksegély ellen, addig a folyton emelkedő sztrájksegély végül megrémítette a kikoplaltatásra bazirozó munkaadókat.

*

A nyomdai munkások lelkiértékeinek kincseskamrájából való ez az alábbi eset is: Az egyik segélyfizetés alkalmával, amikor is három teremben fizették a sztrájksegélyeket, rohanva jött jelenteni egyik nyomdász, hogy a rendőrség megérkezett és a kapunál azíránt érdeklődik, hol fizetik a sztrájksegélyeket?...

Ez a közlés döbbenetes hatást váltott ki, mert a rendőrség e barátságos érdeklődése nem hagyott fönn

kétséget annak szándékait illetően. Nosza, pillanatok alatt mind a három teremben kapkodva összeszedték a kirakott pénzesomagokat — *közel 300 millió koronát* — és beledobálva a táskákba, az összes pénztárosok egy mellékajton sietve elhagyták az épületet, hogy egy másik szervezet helyiségébe átsétálva, nyugodtan folytassák a segélyek kifizetését.

Kisvártatva — mert a lépcsőn mesterségesen föltartották a sztrájkolók — megérkezett az irodába a rendőrtisztviselő és melegen érdeklődött a sztrájksegélyek kifizetése után. Persze, mindenki a legártatlanabb képet vágta és senkinek fogalma nem volt segélyfizetésről. A rendőrtisztviselő kissé csalódottan távozott.

A délután folyamán, amikor a főpénztárnosnak még nem volt módjában kasszáát csinálni és ellenőrizni, vajjon a délelőtti pánikban nem veszett-e el valami a pénzből, beállított hozzá egy nagyon szomoruan öltözött, borostáskepű, töpörödött bizalmiférfi a következő szavakkal:

— Ne haragudjon, Schippert szaktárs, nem tudtam már délelőtt visszajönni, de Ön a nagy zavarban nekem *egy millió koronával többet utalt ki a személyzetem részére...*

Ezzel benyult a zsebébe és átnyujtotta az egymillió koronát.

A pénztáros hosszan, nyugodtan néz a szeme közé, azután melegen megszorítja a kezét és csak ennyit mond:

— Köszönöm, szaktárs.

És minden jelenlévő érezte, hogy ilyen harcosokkal nem lehet csatát veszteni...

*

A harc kemény volt és szivós. A nyomdaipari tőke is megmutatta, hogy hatalmi céljának, a nyomdaipari munkásság legyöngítésének érdekében nem riad vissza a legnagyobb áldozatoktól. Ha kell: milliárdokat vet kockára. A lapvállalatok képesek félredobni minden politikai, vallási, sőt konkurenciális szempontokat és egymással szorosan összefogva, heteken át tartja a küzdelmet a bérért harcoló munkástömegekkel szemben.

A nyomdaipari munkaadók szervezetségének fejlett fokát bizonyította az a körülmény is, hogy — eltérően más iparok munkaadóinak harcú taktikájától — ők a

maguk összetett munkaerejét helyezték szembe a harcban álló munkássággal és szedéssel, nyomással akarták letörni munkásaik ellenálló erejét. Ez a harci taktika, amilyen új és meglepő a Tőke és Munka egymással folytatott állandó viaskodásában, olyan vigasztalan a kisipari nyomdatulajdonosok történelmi ítélőképessége szempontjából. Mert nem az történt, hogy minden szakképzett nyomdatulajdonos a saját üzemében a saját munkaerejét vetette harcba a munkások ellen, hanem a kisnyomdák szakképzett tulajdonosai tömörültek egy-ségbe, hogy összetett munkájukkal hathatósan támogassák a nagytőke, a banktőke munkásnyomorító céljait. E kisprincipálisok történelmi szüklátókörsége még ma sem vette észre a gazdasági fejlődés egyenes irányát, ma sem eszmélt még rá a kapitalisztikus evolúció törvényszerűségére, amely a kisüzemeknek a nagyüzemek által történő fölszivódásához vezet. Pedig ez bekövetkezik ebben az iparban is, ellenére annak, hogy e bérharc alkalmával majdnem az összes kisiparosok szolgáltkészen odaadták magukat az őket lassan-lassan szétmorzsoló nagytőkének...

De a nyomdai munkások is megmutatták e harcban évtizedes céltudatos szervezkedésük nagy erkölcsi és anyagi eredményét: a soha nem tapasztalt harci készséget, meghatóan fönséges szolidaritást és kemény kitartást. Annak ellenére, hogy ilyen hosszú küzdelem teljesen ismeretlen volt a magyar nyomdásztörténelem példáiban, most a negyedik hét végén ugyanolyan szilárdan, harcrakészen és elszántan állták a helyüket, mint az első percben. És ha beszüntették négy hét után ezt a hősiez küzdelmet, csak annak tulajdonítható, hogy vezetőségük a *még* elérhető eredményeket nem tartotta arányban állónak a *még* hozandó áldozatokkal.

A nyomdászszervezet vezetősége már régen elvetette azt a szakszervezeti politikát, amely a harcot, a sztrájkot — *célnek* tekinti. Itt nagyon gondos mérlegelés tárgyát képezte egy kockázatos küzdelem megindítása. Viszont e megfontolt politikának volt az eredménye, hogy *igazi szükség* esetén a nyomdai munkásság egyetemessége olyan elszántságot, olyan kitartást tudott produkálni, mint még sohasem.

A nyomdai munkásság e küzdelemmel olyan alapbéremelést ért el, amelyet békés tárgyalások útján nem érhetett volna el. És nyerte hozzá a munkaadónak olyan okulását, amely — több, mint bizonyos — józan-

ságot, belátást parancsol és ezért alkalmas lehet a jövőben ilyen bérharc megakadályozására...

*

Külön kell kiemelni a lapszedők magatartását, akik vérbeli nyomdászserkölcsöket sugároztak magatartásukból. Az első tárgyalás alkalmával a főnökök ügyesen taktikáztak, mert a lapszedőknek sokkal magasabb bérjavítást kínáltak föl, mint az egyéb kategóriáknak. A lapszedők meg is voltak elégedve e javítással, ellenben a nappali és werkmunkásokkal szemben való testvéri szolidaritás érdekében — egységesen háttérbe szorították a maguk érdekeit. Önző érdek nélkül tartottak ki négy héten keresztül, hogy ezzel is dokumentálják a világ előtt — a nagy nyomdászcsalád minden egyes tagja édes testvérként támogatja egymást buben, bajban...

*

Régi igazság: elkorcsosul, elpusztul az a nemzet, amely saját multját, saját történelmét nem tudja ápolni és ősi erényeit, dicsőségeit nem képes az utódok lelki és érzésvilágába átplántálni. Ez a régi igazság szülte e könyvet is. Ebben a zürzavaros világban, amelyben a háborúk és forradalmak borzalmas hatásai tompítóan hatottak az emberi lelkekre, arra is kell gondolnunk, hogy lassan-lassan ismét új korszakba vándorolnak át az emberek. Új proletárcsapatok lépnek a maiak helyébe: az utódok, az új világért harcoló epigónok serege. A mi fiaink, a mi véreink lesznek ezek...

Számukra akartuk megkönnyíteni az utat, amikor — okulás céljából — megörökítettük a kenyérért, a jobb jövőért vívott küzdelmünknek ezt a nagyszerű fejezetét. Ők majd bizonyára meglik e könyvben apáik lelki és harci értékeit és hasznukra fordítják. Így építjük a jövőndőt...